

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Ḥaye adam

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

מהרבא, גיצנאד

Frankurt a.M., 620 = 1860

הכוס תוכלה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10937

הלכות סוכה

כלל קמו. דיני סוכה:

(א) כתיב בסוכת תשבו ו' ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו' מארץ מצרים מתחלה כתיב בסוכת חסר וכאן בסוכות הושבתי כתיב מלא להורות ב' מיני סוכות שישבו א' סוכות של ענני כבוד וא' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג. וצוה מצוה זו בתשרי ולא בניסן שהוא זמן י"מ משום דבימות החמה אינו ניכר המצוה כי כן דרך ב"א לישב בסוכות מפני החום משא"כ בתשרי שכבר הגיעו ימות הגשמים ואז ניכר שהוא למצוה (תרכ"ה).

(ב) זה שנאמר בתורה בסוכות תשבו היינו הסכך שלמעלה שזה נקרא סכך שמסכך על האדם ומגין עליו מזרם וממטר כדכתיב וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר אבל הדפנות אינם קרויים סוכה ולפיכך כל הפסולים שנכתוב לקמן דפסלה התורה בסוכה היינו דוקא בסכך אבל כולם כשירים בדפנות (ת"ל ונט"ז ע"ג).

(ג) ומ"מ הלמ"מ וגם מרבינן מהכתוב דלא קרויה סוכה אלא אם כן יש לה דפנות. ומצוה מן המוכחר שיעשה ד' דפנות שלימות ומ"מ אם עשה לה רק ב' דפנות ובשלישית טפח מרווח הלמ"מ דכשרה ובלכר שיעשה צוה"פ דהיינו אם היו ב' מחיצות זו אצל זו כמין גם על טפח ומעמידו בפחות מג"ט דופן מדהכשר סוכה שהיא ז' סוף המקצוע השני כנגד אותו טפח

או אפי' למעלה מהן שאינו נוגע בהן רק שיהיה כנגדן ממש דהוי צה"פ (כמנאר בהלכות שנת נדין מוחיטת) ואפי' אם הסכך מונח עליהן מ"מ ראוי להחמיר ולהניח קנה על גביהן דהסכך לא נעשה לשם צורת הפתח (סי' תר"ל מ"א ס"ק ב') ואז מותר לטלטל בתוכו ולהוציא מן הבית דרך הלון הפתוח לסוכה בשבת שבתוך החג דאע"ג דבשאר שבתות אסור לטלטל אא"כ יש תיקון ברוח רביעית מ"מ בשבת שבתוך החג אמרינן מנו דהוי דופן לענין סוכה הוי נמי לענין שבת. ודוקא בשעת הדחק אבל בלא"ה ראוי להחמיר (עיין ר"ן וי"י) אבל בפחות מן ב' דפנות שלימות ושלישית טפח וצה"פ לא מהני אם יעשה כל הדפנות ע"י צורת הפתח אע"ג דצה"פ היא מחיצה גמורה (כמו שכתבנו בכלל מ"ח) מ"מ לענין סוכה לא מהני אפי' בדופן ג' ומכ"ש בשאר מחיצות (כ"כ ר"ן נהליא ריש סוכה) וכן מחיצות של קנה פחות מג"ט לא מהני אא"כ עושה ד' דפנות (וע' סי' תר"ל נמ"א סק"ח).

(ד) היה לה ב' דפנות זו כנגד זו יחד דלעיל עושה דופן שיש ברחבו מג"ט סמוך לאחד מב' הדפנות וא"כ השלישי דופן של ז' טפחים רכל פחות להניח קנה מן הפס על דופן האחר כדי שיהיה צוה"פ (וכנסו גזלה וזמן ג' רחוק הרבה מן הפס ששעה מ"א הכיח נל"ג אס מהני וא"ר מכשיר) ודוקא כשנעשה מחיצה ג' ע"י לבד צריך צוה"פ אבל אם יש דופן של שבעה טפחים בלא לבד וכ"ש ג' דפנות שלימות א"צ לצוה"פ אלא שנוהגין לעשות לנוי. ולפי שיש הרבה דינים בענין עשיית הדפנות שאינן שלימות ואין הבל בקיאיין בזה לכן נהגו לעשות מחיצות שלימות ומי שאין לו כדי צרכו למחיצות עדיף שיעשה ג' מחיצות שלימות מד' שאינן שלימות (ע"ג).

(ה) העושה סוכתו בבית בוזית של כותל מזרח וכותל דרום ונמצא שאין כאן אלא ב' מחיצות ולמעלה מונח קורות הבית ויש לומר פי תקרה יורד וסותם לא מהני

להשוב לדופן ג' אלא ישים תחת הקורה קנה מכאן וקנה מכאן ויהיה נחשב לצורת הפתח (טז ט"ז).

(ו) גובה הדפנות אין פחות מ"ט מן הקרקע ואם אין לו נסרים גבוהים כ"כ יעמידם פחות מג"ט סמוך לקרקע או בפחות מג"ט סמוך לסכך דאמרינן לכוד אבל אם יש אויר ביניהם ג"ט אפי' גבוהים הרבה פסול דהוי מחיצה תלויה. ורוחב המחיצות אין פחות מ' טפחים על ז"ט דהוה השיעור שמחזיק ראשו ורובו של אדם ושלחן טפח. ומותר לו להוסיף ברחבה אפי' כמה מילין ובגובה עד עשרים אמה אבל אם הסכך למעלה מעשרים אמה פסול כדלקמן ואם היה בחלל הסוכה בפנים פחות מ"ט בגובה או פחות מ' על ז' בארבה ורחבה פסול דזה דירה סרוחה ואין אדם דר בדירה סרוחה ומ"מ מה שמכנים כלים לחוכה או נוי סוכה אעפ"י שממעט חללה מ"ט כשרה דמ"מ הוי דירה אבל אם הסכך יורד לתוך י"ט פסול שאין זה דירה (ת"ל"ג) ומן הצד כגון שאינה אלא ז' על ז' ותלה במחיצות אפי' לנוי ופחתה מ' על ז' פסולה (ת"ל"ד) ואם הסוכה גדולה הרבה ובמקום א' יש קרן א' משוך לפנים שאין בו ז"ט על ז"ט אסור לישוב שם כיון שהמקום צר לו לשבת לא הוי דירה וכ"ש אם הייתה ארוכה הרבה ואין ברחבה ז' דפסולה אפי' לדין דשיבתנו אינו כשלהם מ"מ פסולה (ת"ל"ד).

(ז) כל הדברים כשרים לדפנות בין מדבר שאינו גדולי קרקע כגון עורות וכן דבר המקבל טומאה כגון סדינין וכיוצא בו וכן מכלים ובלבד שיכולה לעמוד ברוח מצויה ולכן אם עושה מחיצות מיריעות וכיוצא בו צריך לקשור אותם למעלה ומלמטה כדי שלא יניד אותם הרוח ומ"מ אין נכון לעשות מיריעות שמא יפסקו ולא אדעתיה. ואפילו יש בהם פרצות הרבה ואפי' חמתה מרובה מצלחה כשרה שכ"ז אינו פוסל אלא בסכך וכן אפי' מבעלי חיים ואפי' שיעמיד בני אדם לשם מחיצות אלא דבשבת וי"ט צריך שלא ידעו שלשם מחיצה הועמדו שם דאסור לעשות מחיצה בשבת וגם צריך ליהדר שלא לעשות מחיצה מיריעות בשבת וי"ט ואפי' אם לא נקשר בקשר גמור מ"מ אסור מטעם דאסור לעשות מחיצה בשבת וי"ט וצריך להזהיר ע"ז את בני הכפרים (ת"ל"ב).

(ח) ששה דברים פוסלים בסכך (ה) דבר המקבל טומאה (ו) שאין גידולו מן הארץ (ג) מחובר (ד) חמתה מרובה מצלחה (ה) תעשה ולא מן העשוי (ו) למעלה מכ' אמה. ולפיכך צריך שיהיה הסכך מדבר שהוא גידולי קרקע ואינו מקבל טומאה שנאמר חג הסוכות תעשה וכו' באספך מגרנד ומיקבך. ואין לומר דהכתוב בא להורות באיזה זמן שיעשה שהרי כבר כתיב בשביעי בט"ו לחדש וקבלו חז"ל דכוונת הכתוב להורות ממה שיעשה הסכך שיעשה ממה שאוסף מן הגרן ומן היקב דהיינו הקש וענפי האילן שהם דבר שגדולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה דקש וענפי אילן אין מקבלין טומאה דאין לומר דה"ל בגרן ויקב עצמו דהיינו האוכל שהוא דבר המקבל טומאה דא"כ ה"ל באספך גרנד ויקבך אלא ע"כ דכוונת הכתוב בפסולת גרן ויקב דהיינו מה שמאסף מן הגרן ומן היקב והוא הפסולת (ת"כ"ט).

(ט) וגם ילפינן מפסוק זה שלא יסכך בענפי אילנות המחוברים באילן דהוקא בפסולת גרן דהיינו בתלוש אבל תלוש ולבסוף חברו כגון נסרים שחברן בכותל מקרי תלוש לענין זה (טז כו"ח).

(י) ולכן המסכך בעורות של בהמה אעפ"י שלא נעבדו עדיין שאינם מקבלים טומאה או במיני מחכות או בכלים דכל זה אינו גידולי קרקע ואפילו בעפר דעכ"פ לאו גדולי קרקע הוא אלא קרקע עצמו פסולה הסוכה מה"ת. והמסכך בשברי כלים אע"ג

הלכות סוכה כלל קמו

שכבר טהרו מטומאתם ע"י שבירה זו וגם אינן מקבלים טומאה מ"מ פסולה מדרבנן ולכן כל עץ שנמצא בו ברזל אין לסכך בו דשבר כלי הוא (סז).

(יא) כל דבר שיש לו בית קיבול אין מסככין בו דמקבל טומאה. ומ"מ מותר לסכך בקנים כיון שלא נעשו לקבלה וה"ה מרוב (סז).

(יב) המחצלות שעושין מקנים או מענפי אילן הרכים ומעמידין בעגלות (שקורין קערכ) אסור לסכך בהם שהם כלים ואפילו לאחר שביטלן מתורת כלים כדלעיל סי' י' אבל אם עשה לסיכוך אפילו יש לה שפה רק שלא תהיה לה בית קיבול (עיין ח"ר) מסככין בה אם לא במקום שנהגו להניח מחצלאות אלו כנגדן כעין תקרה דאז אסור דיבוא לטעות ויאמר מ"ש לישב בסוכה או בבית אבל אלו מהצלאות שנעשו מקליפת עץ (שקורין Rogoza אנטטנט) פסולים שהם נעשים לבסות בהם סחורה והיו כלים ומקבלים טומאה (סז).

(יג) אין מסככין בדבר שריחו רע או שנושרין עליהן וא"עפ שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טומאה כגון עשבים שאינן ראויין לאכילה אסור דחיישינן שמא מתוך שריחו רע או שעליהן נושרין תמיד יצא מן הסוכה (סז) ומ"מ כדעבד יצא וכן אם אין לו במה לסכך מותר (מ"ח) אבל אם אין נושרין רק בשעת הרוח כשר לסכך בהם אפי' לכתחלה. וכן לא יסכך בדבר שמתייבש תוך ז' שמא לא יהא בו שיעור הכשר סוכה.

(יד) כבר כתבנו דנקרא סוכה על שם שנעשה לצל ומדכתיב חג הסוכות תעשה לך קבלו חז"ל תעשה ולא ממה שנעשה כבר שלא לשם צל ועכשיו נמלך שתהיה לצל לפיכך המניח עצים או קש ע"ג מחיצות לייבשן ולא לשם צל כלל ואח"כ נמלך שתהיה לשם סוכה פסול מה"ת שהרי מתחלה לא נעשה לשם צל ולפיכך אסרו חכמים לסכך אפילו לשם סוכה בדברים שדרך בני אדם להניחן לייבשן כגון חבילה של קנים או של קש אע"ג שמסכך עכשיו לשם צל וסוכה משום גזרה ואמנם לא אסרו אלא באותו ענין שדרך בני אדם רגילין להניח לייבש ואין זה נפחות מכ"ה קנים וגם לא נקרא חבילה אלא מה שיוכל לטלטל ממקום למקום ע"י אגוד זה כגון שנקשר בכ"י ראשיה או באמצע אבל אם קשר רק מצד א' כיון שאין יכול לטלטל ע"י לא נקרא חבילה ומטעם זה נמי אם יש בגוץ א' כ"ה קנים אעפ"י שקשרם ג"כ בראש השני לא נקרא חבילה כיון שעיקרן א' ואגוד בידי שמים לא נקרא אגוד ומ"מ אם אגד עמהם אפילו רק קנה א' הוי חבילה ואותן המסככים בקש צריכים ליוהר שלא יעשו אגודות מן הקש בכדי שלא יפורם הרוח דפסול מדרבנן (תרכ"ט).

(טו) ולכן נמי חבילה שאין קושרין אותן אלא למוכרם כמנין ומיד כשיקנה הקונה יתירנה אינה חבילה. ובמדינתנו שמוכרין אגודות ענפי אילנות (שקורין יעלניק) וקוצצין אותן לפור בבית אפשר שאין דינם כחבילה כיון שאין דרך להניחן לייבשן דאדרבה כשיתייבשו אז אינן שוין כלום (סז).

(טז) ומטעם זה כיון דאין זה אלא מדרבנן אם כבר סיכך בחבילה לשם סוכה ואח"כ נזכר א"צ להתירן ולהגביהן ולהזוור ולהניחן אלא מתיר האגודות ודיו דכיון דאין החשש אלא שמא יבא לטעות ויאמר דמותר לישב תחת סוכה שהניח רק לייבש וכיון דמגלה דעתו במה שמתירין שהוא בקי בדין תעשה ולא מן העשוי סגי. אבל אם הניחן שלא לשם צל רק לייבש אע"פ שמתירן עכשיו פסול מה"ת שהרי נעשה בפסול אלא צריך להתיר האגודות ולנענען דהיינו שגביהן ויחזור ויניחן לשם סוכה (סז).

(יז) נסרים אעפ"י שהן גידולי קרקע ואינן מקבלים טומאה אם יש ברחבן ד"ט אסרו חכמים לסכך בהם אפילו אם יניחם על עובין ששם הם קצרים אפ"ה אסור דסתם

תקרה של בית נעשה מנסרים רחבים ויבא לטעות ויאמר מ"ש לישב בסוכה מ"ש לישב בבית והתורה אמרה בסוכות תשבו ולא בבית אבל אם אינן רחבין ד"ט אעפ"י שהן משופין ורומין לכלים אם לא ייחדן לשום תשמיש מותר לסכך בהן דאין רגילות לסכך בית בנסרין הפחותים מד"ט. ומ"מ אין אנו נוהגין כלל לסכך בנסרים דבמדינתנו נוהגין לעשות תקרות הבית אף בנסרים שאינן ד"ט ולא עוד אלא אפילו בלאטטען דבזה אין דרך כלל לעשות ממנו תקרה אפילו בזמננו נוהגין לאסור לסכך בהן שמא יבא לסכך כ"כ עד שלא יהיו גשמים יורדין לתוכה ושייך בזה גזירת בית ומ"מ בשעת הדחק או שאין לו במה לסכך מותר לסכך אפי' בנסרים שרחבין ד"ט וה"ה בכל דבר האסור משום גזרה (שם נמ"ח ס"ק כ"ב).

(יח) כיון דנקרא סכך ע"ש שמוגין מן החמה לכן צריך להניח כ"כ עד שתהיה צלחה מרובה מחמתה ואם היה חמתה מרובה פסולה מה"ת שהרי אין כאן סכך ולכתחלה יהיה הסיכוך קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים הנראים בלילה ומ"מ אם היתה מעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים בתוכה כשרה אבל אם היא מעובה כ"כ עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשיורדין גשמים מרובים וא"כ הוי כעין בית פסולה משום גזירת בית (תל"ח).

(יט) אויר פוסל בסוכה בג' טפחים בין בגדולה ובין בקטנה בין באמצע בין מן הצד ג"ט פסול בפחות מג"ט כשרה ומצטרף להשלים הסוכה אבל אין ישינים תחתיו וחמור אויר מסכך פסול שבסימן כ' שבאויר נראה ההפסק לעינים (ט"ז). ואם יש אויר ג"ט במקום א' ואינו חולק הסוכה כל הסוכה כשרה מלבד באותו מקום ואם חולק הסוכה לשנים עד שלא נשאר שיעור הכשר סוכה עם ג' דפנות אותו חלק שאין בו הכשר סוכה פסול. ואם היה הסכך דק מאוד שיש בה אויר הרבה אלא שאין ג"ט במקום א' כיון שבין הכל צלחה מרובה מחמתה כשרה ובלבד שלא יהיה במקום א' כדי ראשו ורובו (סימן תל"ב).

(כ) סכך פסול אם הניח מן הצד סמוך לדופן אפילו מהלך על כל אותו הצד אם הוא פחות מד' אמות כשרה דהל"מ דאמרינן דופן עקומה ר"ל דחשבינן לסכך כאלו הוא מן הדופן ועקום ונכפף למעלה. ואם הגג עקום כגגין שלנו אעפ"י שיש בשיפוע ד' אינו פוסל אא"כ יש במשכו ד' ואם הגג עקום למעלה ולמטה בסמוך לקורה אעפ"י דאינו נמשך ממנו ג"ט כיון דבגובה רחוק ממנו ג"ט אין מצטרפין ולא אמרינן חבוט ולבוד להחמיר. ונחלקו הפוסקים די"א דוקא כשהדפנות מגיעים לסכך אמרינן דופן עקומה (ר"ן ז"ח מ"א) וי"א דאפילו אינם מגיעים לסכך נמי אמרינן כאלו הדופן מגיע עד למעלה ונכפף (טור ט"ז ס"ב) ואפילו הניח סכך פסול אצל כל הד' דפנות אם הוא פחות מד"א כשרה הסוכה באמצע אם יש באמצע המסוכך בסכך כשר שיעור סוכה אבל אם הוא ד' אמות לא אמרינן דופן עקומה וא"כ כיון שזה אינו נקרא דופן נמצא אע"ג שבאמצע הסוכה הניח סכך כשר מ"מ כל הסוכה פסולה שהרי אין לה דפנות דהדפנות אינן מועילין לסוכה כיון שהם מופלגים מן הסוכה ואם יש לסוכה ד' דפנות והניח סכך פסול אצל דופן א' אע"פ שהוא יותר מד"א כשרה אם יש בסכך הכשר שיעור סוכה שהרי יש לה ג' דפנות רק שלא ישב תחת הפסול.

(כא) בד"א מן הצד דשייך לומר דופן עקומה אבל באמצע הסוכה אם הוא פחות מד"ט בטל לגבי הסכך ולא מקרי כלל סכך פסול והסוכה כשרה ומותר לישב אפילו תחת הפסול (כ"כ זש"ע אצל דעת הראב"ד דאפילו נפחות מד"ט חשבינן לסכך פסול לענין זה שאסור ליטע תחתיו וכ"מ דעת הר"ן דף רל"ט ע"ב וכ"כ ריענ"א נח"י סוכה דף י"ט וכו' שכן הסכים רבו

הלכות סוכה כלל קמו

וכ"כ רי"א' נ"ג ולכן יש להחמיר) ואם הסכך פסול ד"ט והסוכה יש לה ג' דפנות והפסול הולך ע"פ ארכה פסולה כל הסוכה שהרי אין כאן בכל צד אלא דופן ומחצה ואם הפסול הולך לרחבה ונשאר שיעור סוכה בחלק הפנימי חלק הפנימי כשר והחיצון פסול ואם יש פחות מד' אמות מדופן אמצעי עד סוף הסכך פסול א"כ אף חלק החיצון כשר דזה שיושב בחלק הפנימי מחשב לו לסכך וזה שיושב בחלק החיצון מחשב לו לדופן (סימן תרל"ג מ"ח סק"ו) בד"א בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול ז' טפחים על ז' טפחים אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז' או אפילו ט' ומחצה כיון דכי שקלת ליה לפסול ליכא הכשר סוכה ולכן בין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה בפחות משלשה כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור (סע).

(כב) לפיכך בית המסוכך כל השנה בנסרים ורוצה לעשות ממנו סוכה ומניח סביב הדפנות נסרים וכן המסוכך תחת הגג ומניח סביב הדפנות מן הרעפים צריך לזוהר שלא יהיה בנשאר ד' אמות ומ"מ יש להחמיר גם בפחות מד' טפחים שלא לישב תחתיו כדלעיל סימן כ'.

(כג) אם הניח אויר בין הדפנות לסכך ברחבו בפחות מג"ט ק"ל לכוד וכל הסוכה כשרה שאנו רואים כאלו הדפנות מחוברים לסכך אבל אם הניח אויר ג"ט פסולה שהרי אין כאן דופן לסוכה רבזה ל"ש לומר דופן עקומה כיון שאין כאן אלא אויר (סע).

(כד) סכך פסול פחות מד' ואויר אצלו פחות משלשה אין מצטרפין לפסול הילכך אם יש אויר ג' במקום א' ומיעטו אפי' בסכך פסול כשר ודוקא בסוכה גדולה אבל בקטנה שאין בה אלא ז' על ז' אם יש כשניהם האויר והסכך פסול ג' טפחים מצטרפים לפסול. (כה) אם יש סכך פסול ב' טפחים ועוד סכך פסול ב"ט ואויר פחות מג' מפסיק באמצע יש להסתפק דכיון דק"ל דכל פחות מג' הוא כלבוד וא"כ י"ל ה"ה הבא הוא כאלו ב' הפסולים הם ביחד וא"כ הוא סכך פסול ד"ט אבל אם בשני הפסולים אין בהם ד"ט לא אמרינן דנחשב האויר ביניהם כאלו היה סתום בסכך פסול דדוקא כשאלו השני פסולים היו סמוכים אמרינן אבל לא כשמפורד לעשותו סתום (תרל"ג).

(כו) סככה בשפודין של ברזל וכיוצא בו מדברים הפסולין לסכך בהן ואין בהם ד' ואין בהם במקום א' ד' והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר פסול שא"א שיעמצם כל האויר מסכך כשר ונמצא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול כשר. ודוקא בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה צריך להיות מן השפודים פחות מג"ט במקום א' (תרל"ג).

(כז) בשעת הרחק וכיוצא בו שמוחר לסכך בנסרים (כדלעיל סי' ט"א) ויש לו בית שמסוכך בנסרים ואין עליהם מעויבה מ"מ פסולה לסוכה מה"ח אע"פ שנמלך עכשיו לשם סוכה משום העשה ולא מן העשוי כדלעיל שהרי בית פסול מה"ח דסוכה אמר רחמנא ולא בית ולכן צריך לעשות מעשה שיסיר כל המסמרים ומנענע כל נסר ונסר (כן פרש"י ורע"ג וכן מוכח ע"כ) או שיטול מן ב' נסרים נסר א' ויהן סכך כשר במקומו וכולה כשרה אפי' הנסרים רחב ארבעה ול"ש בזה גזרת תקרה כיון שעושה מעשה שמוכיח שבקי ברין העשה ולא מן העשוי וברין שלא ישב תחת תקרות הבית (ואמנם י"א דאם כבר היה מעויבה על הנסרים אין להחמיר ליעול המעויבה ולפקק או ליעול א' מנכתיים. והנ"ל הניח זה בל"ג וגם בל"ר תשמע דמותה) (סי' תרל"ג).

(כח) פסל היוצא מן הסוכה דינו כסוכה כגון שעשה ב' דפנות כמין גם ארוכות ודופן א' ארכו רק ז"ט והסכך הוא יוצא הרבה כנגד דופן הארוכה ונמצא שאין לסכך

הוה רק ב' דפנות מ"מ כשר ואפילו אם עשה הדופן השלישי יותר מ"ט וא"כ י"ל שגילה דעתו שרוצה לעשות דפנות שלימות ואינו רוצה להשתמש רק כנגד הדפנות מ"מ כשר (סז).
 (כט) אם הניח הסכך למעלה מעשרים אמה מקרקעיתו של הסוכה פסולה מה"ח דכתיב הן הסוכות תעשה לך שבעת ימים ר"ל שתעשה בענין זה שאפשר לך לעשות שלא תעמוד רק ז' ימים דהיינו בנין עראי אבל למעלה מכ' אמה א"א לעשות אלא בנין קבע פסולה (ת"ל"ג).

(ל) לכתחלה ראוי להחמיר שלא להעמיד הסכך בדבר שמקבל טומאה ולכן אין ליתן סולמות של עגלות או המחוברים בכותל שנותנים שם מאכל בהמה שהם ככלים ומקבלים טומאה וכן שאר סולמות שיש להם בית קיבול השליבות וכ"ש שאר כלים כגון מרה ומגריפה כדי לסכך עליהן ואפילו ליתן אותם על הסכך כדי שיהויק הסכך שלא יפול דגזרינן שמא יבא לסכך בהם ומה שנותנין הכלונסאות על כותל אבנים המחובר משום דשם ל"ש למגור. וכ"ז לכתחלה אם אפשר לזוהר אבל אם א"א שאין לו שאר דברים או בדעבד קי"ל דמותר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה ולכ"ע מותר לחבר הכלונסאות שמניח הסכך עליהם במסמרות של ברזל כיון שאין סומך הסכך על המסמרות אלא שמחזיק בהם העמודים זה מותר לכ"ע וכן מותר לקשרם בחבלים של פשתן או בנגדים בלויים אבל לקשור הסכך עצמו בכלונסאות בחבלים ראוי לזוהר לכתחלה כיון שקושר הסכך עצמו בדבר המקבל טומאה (סי' תרכ"ט נח"ח).

(לא) אותן שעושין סריגות מעצים דקים ומחוברים יחד והן רחב ד' יש להסתפק האפשר דדינן כנסר שיש בו רחב ד"ט דפסול ואעפ"י שנותן עליו סכך כשר אפשר שיש לאסור מ"מ אין למחות בהנהגין היתר כיון שנותן עליו סכך כשר ל"ש גזרת תקרה (תרכ"ח מ"ח סק"ז).

(לב) סוכה שאין לה גג כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זו בזו כזה
 או שסמך ראש הדופן לכותל כזה
 סכך ולא דופן ומ"מ אם יש בפחות כשרה ולפי שאינו מצוי במדינותינו
 שמשכבין בו מותר לישן אפי' תחת הדפנות (ססי' תרל"ח).

(לג) מדכתיב בסכת תשבו בלא ו' דמשמע בסוכה א' ולא בסוכה שתחת הסוכה ולכן אם עשה ב' סככים זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה (דכל שחמתה מרובה לא שמה סכך ועיין נסי' תרכ"ח) ויש ביניהם סוכה דהיינו י"ט (דל"כ אין שמה סכך והיו כאלו כולו סכך ח') פסול וכ"ש אם עשה סוכה תחת תקרת הבית דפסולה אלא דבזה אפילו אין תקרת הבית גבוה י"ט מן הסכך פסולה דבצל סוכה אמרה התורה ולא בסוכה שתחת הבית וכן בסוכה שתחת האילן אפילו ענפי האילן מועטים שחמתם מרובה מצלתם והסוכה הוא בלא האילן צלתה מרובה מחמתה מחלוקת בין הפוסקים וכיון דהוי מלתא דאורייתא אוליגן לחומרא דכל הסכך שכנגד הענפים רואין אותן כאלו אינן אא"כ הסכך כשר הוא כ"כ שאפילו אם תנטל כל הסכך שמונח נגד הענפים אעפ"כ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה וכל זה פסול מדכתיב בסכת חסר ו' להורות לא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן ואפילו אם יקצצו אח"כ ענפי האילן שיהיו הענפים עצמן מהסכך אע"ג דהשתא הם כשרים לסכך שהרי אינו מחובר מ"מ הסוכה פסולה שהרי כבר נעשה בפסול והוי תעשה ולא מן העשוי אא"כ יגביה כל ענף וענף ויהזור ויניחנו על הסכך לשם סוכה ומטעם זה אסור לישן בסוכה במטה שיש

לה גג למעלה אע"ג שאינו גבוה י"ט שהרי אינו ישן בצל סוכה אלא בצל אהל (סימן מרכ"ז כ"ז כ"ח).

(לד) והעושה סוכה תחת תקרת הבית ואח"כ מסיר הרעפים י"א דפסולה דהוי תעשה ולא מן העשוי ויש מכשירין דזה גופא מה שמסיר הרעפים הוא מעשה ויש ליוזר בזה. ולכ"ע מותר לעשות סוכה תחת הגגות העשויים לפתוח ולסגור ומותר לסגור מפני הגשמים ולחזור ולפתוח רק שיפתח קודם עשיית הסוכה ואף שאח"כ סוגר הגג ה"ז כאלו פירם עליה סדין וחזור ונוטלה כיון שנעשה בהכשר. ומותר לפתוח ולסגור בי"ט אם יש להם צירים ואין בזה משום בנין וסתירה דהוי כפתח (מרכ"ז).

(לה) העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים אעפ"י שנשארו עדיין העצים הדקים (שקורין אַנטטען) שהרעפים מונחים עליהם כשר אפילו לישב תחת העצים עצמן דהעצים עצמן הוכשרו כיון שעשה מעשה והסיר הרעפים ויש מחמירים שיהיה בין כל אחד ד' טפחים או לפחות ג' טפחים אבל אם היתה כך בלא רעפים או אותן העצים יש להם דין סכך פסול דאע"ג דבאמת הם סכך כשר מ"מ כיון שהניחם שם שלא לשם צל הרי הם פסולים משום תולמ"ה ודינם כדיון סוכה שתחת האילן בסימן ל"ב ע"ש. ואם מניח הסכך עליהם הב"ח אוסר אם אין ביניהן ג"ט אבל מ"א וא"ר מתירין אם יש ריוח ביניהם יותר כדלעיל סימן כ"ו (ע' סי' תרל"ח סעיף ח').

(לו) פירם סדין תחת הסכך לנוי אם הוא כחך ד"ט לסכך כשרה דכיון שהוא לנוי בטל לגבי סכך ואם הוא רחוק מן הסכך ד"ט הוי אהל בפ"ע ופסולה ואם אינו לנוי אלא להגן אפילו בפחות מד"ט פסולה הסוכה ויש ליוזר שלא לתלות שום נוי בסוכה אלא דוקא בפחות מד"ט לסכך. ומ"מ דבר שהמתה מרובה מצלחה ליכא למיחש דל"ש לגזור בזה (פ"ח) ונ"ל דלכך אין מדקדקין בתליית מגורות התלויות.

(לז) ומ"מ כיון די"א דמותר לפרוס סדין תחת הסכך בפחות מד"ט כדי להציל מן הגשמים דבטל לגבי סכך ולכן אם הרוח מכבה הנרות מוטב לעשות כן משיאכל חוץ לסוכה ומיהו לא יברך לישב בסוכה דיש פוסלין דדוקא לנאותה כשרה אבל מפני הגשמים וכיוצא לא בטיל לגבי סוכה (מרכ"ט ומ"מ).

(לח) סוכה אעפ"י שלא עשאה לשם מצוה כשרה ואפילו עשאה נכרים שאינם מצוים כלל דלא הקפידה התורה אלא שתעשה הסוכה צל כדכתיב חג הסוכות תעשה וסוכה הוא דוקא שנעשה לצל אפילו לא נעשית אלא לדירת ארעי כמו שעושין הרועים וכיוצא בו כשרה ובלבד שתהיה מסוכך כדיון אבל סוכה הנעשית מאליה כגון שהיה מונח גדיש גדול וחטט בו מלמטה עד שנעשה בו דפנות וסכך ממילא פסולה לפי שלא נעשית לצל ואם עשאה לבית דירה הרי דינו כבית ופסולה אא"כ מגביה הסכך וחוזר ומניחו (תרל"ה תרל"ז) ואין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות ואפי' בדיעבד יש פוסלין ואם עשה טפח סמוך לסכך מותר לסכך קודם שיעשה שאר דפנות כמו בחוטט בגדיש (דהיינו כמבואר בש"ע סי' תרל"ה).

(לט) סוכה העומדת משנה לשנה כשרה כיון שנעשה פעם א' לצל ומ"מ כיון שעבר החג הרי בטלה העשיה ואע"ג דמדינא א"צ שיעשה לשם סוכה כדאיתא בסימן הקודם מ"מ מצוה מן המוכרח שיחדש דבר מה בסכך לשם סוכה ואפילו בטפח על טפח סגי או שילך החידוש על פני כולה ואפילו רחב כל דהו וה"ה בסוכות הנזכרים בסימן הקודם מצוה לחדש בה דבר ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה וא"צ חידוש (ס).

הלכות סוכה כלל קמו

(מ) מותר לעשות סוכה בראש עגלה ובספינה ובלבד שיכולה לעמוד ברוח מצויה ולכן גם הסוחרים יכולים לעשות סוכה בעגלה שלהם (אקורין בידען) ובלבד שיהיה בתוכה גבוהה י"ט ורחב ז"ט בלא הגלגלים (תרכ"ח).

(מא) יוצאין בסוכה שאולה דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסכת ומדכתיב בסכת חסר ו' משמע שכל ישראל ראויים לישב בסוכה א' ובענין זה א"א שיגיע אפי' שוה פרוטה לכ"א אע"כ ע"י שאלה והוא דכתיב חג הסוכות תעשה לך וקיי"ל דכ"מ דכתיב לך ר"ל משלך קבלו הו"ל דר"ל לאפוקי גזולה ואמנם כיון דקיי"ל קרקע אינה נגולה וא"כ אם תקף את חבירו והוציאו מסוכתו וגולה וישב בה אע"ג דלכתחלה אסור אפי' לישב בסוכת חבירו שלא מדעתו אפי' אין דעתו לגולה דאע"ג דניחא ליה לאדם לקיים מצוה בממונו מ"מ הכא קפיד שאינו רוצה שיהיה עמו יחד מ"מ התורה שכתבה מיעוט דלא יצא בגזולה ע"כ לא מיירי בהכי שהרי קרקע אינה נגולה וא"כ הוי כשאולה וכן אין לומר דמיירי שגזל עצים ועשה מהם סוכה דנהי דלפי דין תורה לא יצא שצריך לקיים מה דכתיב והשיב את הגולה מ"מ כיון שכבר תקנו חכמים שזה א"צ לסתור סוכתו אלא ישלם דמי עצים לבעלים וא"כ כשזה נותן לו דמי העצים ה"ז אינו בכלל גזולה שהרי יש כח ביד חכמים להפקיר מטון חבירו דקיי"ל הפקר כ"ד הפקר. ואין למצוא אלא כשזה אינו משלם לו דמי העצים או שראובן עשה לו סוכה בראש העגלה או בספינה ושמעון גזל והוציא את ראובן דכזה ליכא תקנת השבים ופסול מדאורייתא וכן אם ראובן עשה לו סוכה בקרקע של שמעון וחזר שמעון בעל הקרקע והוציא את ראובן מסוכתו הבנויה בקרקע שלו ונמצא היא גזולה ביד שמעון דאין כאן תורת שאולה שהרי אינה עומדת בקרקע של ראובן אפי' אם בנה ראובן מדעת שמעון שהשאל לו הקרקע לו' ימים מ"מ לא הוי הקרקע בחזקת ראובן אלא בחזקת שמעון וגם אין כאן תקנת השבים לומר ששמעון קנה העצים ע"י שיחן ממון לראובן דדוקא בגזל עצים וטרח בהם ובנה מהם בית או סוכה בזה יש תקנת השבים אבל זה שגזל סוכה עשויה אין כאן תקנת השבים (תל"ז).

(מב) ומטעם זה אסור לעשות סוכה ברה"ר דאף דנאמר מסתמא ישראל מוחלין חלקם מ"מ הרי גם לנכרים יש להם חלק ברה"ר וא"כ גזול הנכרי דנכרי ודאי לא מחלי ואף דקיי"ל דקרקע אינה נגולה וא"כ בדיעבד יצא מדין תורה מ"מ אסור לברך לישב בסוכה כיון שאינו שלו עכ"פ וא"ר מתיר לברך בדיעבד אם אין לו אחרת (סז).

(מג) ומטעם זה יש לזוהר שלא יקצץ ישראל סכך של סוכה בעצמו אלא יקנה אותם מנכרים (וע' נט"ז ס"ס תרס"ה) ומ"מ אם א"א מותר לקצוץ בעצמו ובלבד שיטול רשות מבעל הקרקע (סז).

(מד) מי שלא עשה סוכה קודם י"ט מותר לעשות בכה"מ ומותר שיהיה לו ב' סוכות ויאכל היום בזו ולמחר בזו (סז).

(מה) עצי סוכה בין הסכך ובין הדיפנות אסורין בהנאה כל ח' ימים ולדין גם בט' שהרי בח' עדיין מחוייב לאכול בסוכה וכיון דאיתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא ואם חל שבת לאחר י"ט נהגין שלא להסתפק ממנו גם בשבת דהוי כמכין מזו"ט לשבת ואיסור הנאה בשיעור סוכה אסור מה"ת דכתיב חג הסוכות וקבלו הו"ל דכא להורות דהסוכה דומה לחגיגה מה חגיגה אסורה בהנאה שהרי היא קדשים אף הסוכה היא קדושת הגוף ומ"מ אף מה שהוא יותר מהבשר סוכה אסור מדרבנן ואפי' ליטול קיסם לחצוץ שיניו אסור וכן נוי סוכה אסורים משום בזוי מצוה ואפי' אם נפלו מ"מ אסורין כל ט' (ובשבת וי"ט אסורין אפי' בעלגול משום מוקלה ואפי' למאן דמתיר. אחרת שכתב בס' תרס"ה שאני סוכה

הלכות סוכה כלל קמו קמו

שהכל בטל לשיעור סוכה שאסור מדאורייתא ואינו תלוי בדעתו כלל משא"כ אחריו דתלי בדעתו ולענין תנאי להחנות עליהן להנות מהן עין בהל' שבת כלל ס"ז סי' י"ד ומ"מ אין אנו נוהגין להחנות ומ"מ נוהגין לטלטל הסרינים המצויירים שלא יתקלקלו מן הגשמים ואפי' בלא תנאי דמסחמא מתחלה ע"ד זה תלאן ומ"מ נכון להחנות שיעמיד קודם בין השמשות ראשון ויאמר אני מתנה שאיני בודל מהן כל בין השמשות של הט' ימים דאז מתחלה לא חלה עליהם הקדושה או שמתנה ואומר אני מתנה עליהם לאכלם ולהשתמש בהן כל זמן שארצה וא"כ גם בהש"מ בכללו (ת"ל"ח) (וע' לעיל כלל ס"ז סי' י"א וי"ב לענין לטלטל ולהטות מניי סוכה). (מו) אין לעשות דפנות הסוכה מיריעות שעטנו וכן לא יחלה שעטנו לנוי אא"כ גבוהים מתשמיש אדם וגם לא יקשור אותן דברים שברעתו לטלטלן מפני הגשמים דאסור להתירן בי"ט אלא יעשה עניכה (ס"ס נ"ח).

(מו) אסור לחקוק פסוק בסוכת תשבו על דלעת וכיוצא בו שיבוא לידי בזיון ועוד להרכבה פוסקים אסור לכתוב פסוקים אלא דוקא חומש שלם ואע"ג דנוהגין היתר להתלמד בהן דוקא אבל שלא לצורך אסור (ס"ס וע' נ"ד סי' רפ"ג נ"ז). (מח) מי שא"א לו לעשות סוכה אלא מעבר הגדר וצריך לעבור בספינה קטנה אם א"א לו בשום אופן אחר מותר לעבור בספינה קטנה שגוי יעבירנה כדי שלא יצטרך הישראל לעשות שום דבר (ת"ל"ט נ"ח) (א).

(מט) היושב בסוכה ושלחנו בחוך הבית כאלו לא אכל בסוכה מדרבנן דגזרו שמה ימשוך אחר שלחנו אבל אם מקצת שלחנו בחוך הסוכה אפי' רק טפח אע"פ שכל השלחן בחוך הבית יצא דהא סגי בשלחן טפח (ס"ס' ת"ל"ד).

כלל קמו • דין ישיבת הסוכה (ת"ל"ט ת"מ ת"מ"ח).

(א) כחייב בסכת תשבו ו' ימים וא"א לומר ישיבה ממש אלא קבלו חו"ל תדורו בסוכה (וי"א לזן עכ"ה כמו וישט נקדש) אמרה תורה שידור בסוכה כמו שדר בביתו בכל השנה שתהיה עיקר דירתו בסוכה שיכניס בה כליו הנאים ומצעות נאות ואוכל ושוחה וישן בסוכה ומטייל בה ולומך בה וכשמספר עם חבירו הכל יהיה בסוכה כללו של דבר שהסוכה תהיה נחשבת לדירתו לגמרי. ולפי שקדושת סוכה גדולה מאוד ראוי שלא לדבר בה כ"א קדושה ותורה וכ"ש שיוהר מלדבר שם לה"ר ורכילות ושאר דבורים האסורים. (ב) ומ"מ לא תהיה מצוה בזויה עליו ולכן לא יכניס בה כלים שאינם דרך כבוד כגון קדרות וכלים שמשוהין בהם קמח ועריבות וכד' ששואבין בו מים ויורה ומחכת ומכתשת וכיוצא בהן ונוהגין שלא להכניס קדרות אפי' קודם אכילה וקערות לאחר שאכל צריך להוציאן לחוץ. ונוהגין שלא להכניס נר של חרס דמאים וכן לא יעשה בה תשמיש בווי כגון שטיפת קדרות וקערות אבל כוסות מותר וכ"ש דאסור להשתין בה אפי' בכלי אע"פ שעושה כן בביתו אבל תשמיש המטה מותר בסוכה שהרי עיקר מצותה איש ואשתו ומ"מ אם הכניס בחוכה כלים מאוסים לא נפסלה הסוכה בכך ומ"מ בשעה שהם בחוך הסוכה י"א דפסולה מדרבנן ואין מברכין לישב בסוכה עד שיוציאם (כ"כ ר' מטח וכ"מ ת"ל ר"ף סוף סוכה) ומ"מ ג"ל דאם אין לו כלי וצריך לאכול מן הקדרה מותר להכניסם ויציע המטה ויכסה השלחן שבסוכה ולא בביתו וכל כלי שתיה כגון כוסות וכיוצא בו בסוכה ולא בביתו כדי להראות שאין זו דירתו.

(ג) אין ישינים חוץ לסוכה אפילו שינת ארעי דאין ארעי לשינה דפעמים דסגי לאינש בזה וה"ל קבע אבל מותר לאכול אכילת ארעי חוץ לסוכה דהיינו אפי' כביצת פת

וכן מותר לשתות מים ויין אם אינו קובע עצמו לשתות יין. ולאכול פירות אפי' בדרך קבע דפירא לא חשוב קביעות שלהם. וכל זה מדינא והמחמיר עליו שלא לשתות אפי' מים חוץ לסוכה ה"ז משוכה. ותבשיל העשוי מה' מיני דגן אם קבע עליו חייב בסוכה וכן בשר ודגים אם אוכל יותר מכביצה וקבע עליו ראוי להחמיר ולאכול בסוכה וכן חבורה שקובעין עצמן לשתות איזה משקה כגון מי דבש וכיוצא בו וכ"ש יין ראוי להחמיר שלא ישתו כ"א בסוכה דל"א דכיון ששותה בקביעות הוי קבע וחייב בסוכה וכן באכילת פירות בקבע עם בני חבורה ראוי להחמיר.

(ד) ומה שנוהגין להקל עכשיו בשניה שאינן ישינן. בסוכה רק המדקדק במצות י"א משום צינה דיש צער לישן במקומות הקרים ועוד שרוב ב"א אין להם סוכה מיוחדת שיוכל לישן שם עם אשתו וה"ל מצטער דפטור כדלקמן אבל כל אדם ראוי ליוהר שחיהיה לו סוכה מיוחדת ולישן שם עם אשתו. ולענין אם חל ליל טבילה בחג וא"א לישן עם אשתו בסוכה אם מצטער ודאי פטור (ועיין נכ"ח) (א).

(ה) קורא ולומד בסוכה ואם אין דעתו מיושבת עליו בסוכה לומד בביתו אבל בלא"ה ילמוד בסוכה ואם יש לו טורח רב להביא ספרים הרבה לסוכה אפשר דפטור ואם יכול להניחם שם כל החג חייב דאין זה טורח (ח"ר) וכן המתפלל בביתו אם יש לו מנוחה מתפלל בסוכה וא"ל יתפלל בביתו אבל במקום שיש בהכ"נ הולך לבית הכנסת. והבדלה עושין בסוכה.

(ו) כיון ששיבתו בסוכה חייב להיות כמו ישיבתו בביתו לכן אם ירדו גשמים כ"כ שמשער בעצמו שאלו היה יושב בביתו וירדו גשמים היה קם והולך לחדר אחר כן כשיושב בסוכה וירדו גשמים מותר לצאת ואם ירדו כ"כ שאם יפלו לתוך התבשיל יפסול אפי' אין התבשיל לפניו או שמחמת הקור יקרשו המאכלים השמנים מותר לאכול בביתו. ודוקא לענין אכילה אבל לענין שינה אפי' בגשמים מועטים הוי צער לישן שם ויכול לצאת.

(ז) היה אוכל בסוכה וירדו גשמים והלך לביתו ופסקו הגשמים אין מחייבין אותו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו וה"ה כשהיו יורדין גשמים כשהיה בביתו ואכל בביתו אע"ג שעדיין לא טרח עצמו אפ"ה א"צ לפסוק סעודתו אלא גומר סעודתו בביתו (ריטב"א נח' סוכה) וכשיוצא מחמת גשמים אל יבעט ויצא אלא יצא כנכנע כעבד שמוג כוס לרבו ושפכו על פניו.

(ח) היה ישן וירדו גשמים ונכנס לביתו ופסקו גשמים אין מטריחין אותו לעלות לסוכה עד שיעלה עמוד השחר ואם היה ישן א"צ להקיצו עד שיקיץ מאיליו ונ"ל דה"ה בזה אע"פ שהיה ישן בביתו מחמת הגשמים. ודוקא ששכב כבר אבל אם עדיין לא שכב ופסקו גשמים חייב לישן בסוכה מידי דהוי שלא שכב עד הלילה שצריך לעלות לסוכה.

(ט) וכ"ז בשאר ימי הסוכות דאם רוצה שלא לאכול פת הרשות בידו וא"כ יכול לפטור עצמו מן הסוכה לגמרי שיאכל רק פירות ואפי' בי"ט שהיוב לאכול פת מ"מ כשירצה לא יאכל אלא כזית או כביצה פת דפטור מסוכה אבל בלילה ראשונה של סוכות דחייב מה"ל לאכול כזית פת עכ"פ בסוכה דילפינן ג"ש ט"ו ט"ז מחג המצות דכמו דבלילה הראשון של פסח חייב לאכול עכ"פ כזית פת משום מצה ה"נ בלילה הראשונה של סוכות חייב לאכול עכ"פ כזית פת בסוכה משום סוכה ולכן דעת הרבה פוסקים ראשונים דכמו דנפסח בכל ענין חייב ה"ה בסוכות בכל ענין חייב לאכול כזית בסוכה ואפילו ירדו גשמים דאע"ג דבירדו גשמים פטור דילפינן מתשבו כעין תדורו היינו דוקא בשאר ימים אבל בלילה הראשונה לא פטרתו החורה משום מצטער דאפ"ה חייב ויכול לברך לישב בסוכה ויש מגדולי הפוסקים דס"ל דאפי' בלילה הראשונה פטור בירדו גשמים דאז אין חיוב סוכה

כלל אלא דילפינן ג"ש דאעפ"י דבשאר ימים הרשות בידו שלא לאכול או לאכול כוונת
 ופטור מן הסוכה אבל בלילה ראשונה אפי' כוונת חייב בסוכה אבל בירדו גשמים פטור
 ולכן כדי לצאת ידי כל הדעות ראוי להמתין עד הצות הלילה דאם יפסקו גשמים קודם
 הצות יכנס לסוכה ויברך ויאכל דכמו דמצה אין זמנה אלא עד הצות ה"ה סוכה ואם אינו
 רוצה להמתין כ"כ אזי עכ"פ ימתין שעה ושתיים ואם לא פסקו יעשה קידוש בסוכה ויברך
 שהחיינו ויכוין לפטור גם שהחיינו על הסוכה דאע"ג דשמא פטור מסוכה מ"מ לא גרע
 מאלו בירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה דיצא ולא יברך לישב בסוכה ויאכל בסוכה כוונת
 ושאר סעודתו יאכל בביתו ומ"מ ימתין אח"כ עד הצות שאם יפסקו הגשמים יחזור ויאכל
 בסוכה כוונת ויברך לישב בסוכה או שיאכל תחלה כל סעודתו בביתו וגם יקדש בביתו ויברך
 שהחיינו משום י"ט וימתין עד הצות ויאכל כוונת בסוכה אלא דאז אם פסקו הגשמים צריך
 לחזור ולברך שהחיינו משום סוכה ולישב בסוכה (והדקדק הראשון יותר כהן) ומ"מ כיון
 שמתלוקת הפוסקים די"א דזמן מצה כל הלילה וא"כ ה"ה בסוכה וכיון שהוא מולחא
 דאורייתא לכן ראוי להמתין כל הלילה שאם יפסקו גשמים יאכל כוונת בסוכה ואע"ג דאם
 מצטער ורוצה לישן נראה דממ"נ פטור דלמאן דס"ל דמצטער חייב הא ס"ל דאפי' בירדו
 גשמים חייב והרי כבר אכל ולמאן דס"ל דמצטער פטור וא"כ פטור מ"מ אם יפסקו
 הגשמים או חייב ושמא ס"ל דזמנה כל הלילה ואף דכיון שהוא מצטער בשניה מותר לו
 לישן ואז אין מחייבין אותו להקיצו אפילו אם רוצה להחמיר ולהקיצו נקרא הדיוט ואסור
 לברך לישב בסוכה. מ"מ אם מתחזק על עצמו שלא לישן ופסקו גשמים ואוכל בסוכה
 מברך וקיים מ"ע. ואם לא אכל בלילה בסוכה יברך שהחיינו למחר כשיכנס לסוכה.

(י) וכ"ז בלילה ראשונה אבל בליל ב' אם ירדו גשמים ראוי שימתין ג"כ ומי שאינו
 רוצה להמתין יקדש בביתו ויאכל סעודתו ואח"כ יאכל כוונת בסוכה ולא יברך לישב בסוכה
 וגם לא יברך שהחיינו ויסמוך על שהחיינו שבירך בליל ראשון.

(יא) ומטעם זה כיון די"א דבליל ראשון אפי' מצטער ואפי' אם ירדו גשמים חייב
 ולכן אע"פ דבשאר ימים מי שאין לו סוכה ומצטער להוליד מאכלו לסוכת חבירו פטור
 מסוכה מ"מ כליל ראשון אם ירדו גשמים ופסקו ומ"מ עדיין מנשף וא"א לאכול בסוכתו
 ויש לחבירו סוכה עם גג העשוי לכך לסגור ולפתוח חייב לילך לסוכת חבירו אע"פ שמצטער
 ומ"מ כיון שיש פוסקים דבירדו גשמים פטור אפי' בליל א' א"כ לא יברך שם אם לא
 שאינו מצטער בזה (ח"י סי' תר"ט ס"ק ט') וג"ל דבמצטער כזה יכול אדם להחייב את עצמו
 ולעשות בשמחה ולברך ואינו דומה לירדו גשמים או מצטער מחמת חולי דזה אינו תלוי
 בו וגם כלם מצטערים בזה ולכן אסור לברך ונקרא הדיוט כיון שמן השמים עכבוהו אבל
 בצער דתלי בגופו אם זה אינו מצטער בכך למה יפטור שהרי כמה בני אדם הולכין לבית
 חבריהם לאכול שם (וח"י כ' נז"ט ר"י) דכפטור ושעה פלגתא הוא בין הסוסקים חס מוכך
 ונ"ל דכה"ג יש לברך וכן בכל מיני מלטער שכתוב לקמן דפטור מן הסוכה מ"מ כליל א' חייב
 וכ"כ רמ"א נס"י תר"ט להרבה פוסקים (ב).

(יב) אם מותר לנענע הסכך מן הגשמים שנפלו עליו בשבת וי"ט מבואר לעיל כלל
 ס"ז סימן כ"ז.

(יג) מדינא דגמרא לדעת פוסקים ראשונים כשבירך בסוכה ויצא לעשות צרכיו
 וכיוצא בו ולא לחזור תיכף בענין שהיתה יציאה גמורה וא"כ הרי הסיח דעתו מן המצוה
 כשיחזור אח"כ צריך לברך שנית ואפי' ק' פעמים ביום ואימת שנכנס אע"פ שאינו אוכל
 שם מברך שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה דהוי כעין תדורו וכן נהג הגר"א

הלכות סוכה כלל קמו

ודוקא שיצא יציאה גמורה אבל אם יצא להביא דבר לסוכה א"צ לברך שהרי לא הסיח דעתו (עיין בהלכות לילית כלל י"ג כ"א סי' א' שכתבתי שם לשון ר' מנחם ז"ל) אבל מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה ואפי' אם יושבים בסוכה קודם אכילה איזה שעה אינם מברכים דס"ל דברכה שמברכין על האכילה היא פוטרת הכל ומ"מ אין נכון הדבר שישב כך בלא ברכה ולכן הנכון שתיכף בבואו מבהכ"נ יברך על דבר שהוא מה' מינים ואף שאינו אוכל אלא כוזה וכיוצא בו כיון שהוא קובע עליו יברך לישב בסוכה ולא יברך אח"כ בשעת אכילה.

(יד) ולכ"ע כשהולך לבהכ"נ וחוזר לסוכה צריך לברך שנית אבל כשיושב כל היום בסוכה אף שאוכל י' פעמים אינו חוזר ומברך ואפילו לא יצא כל ז' ימים מסוכתו אינו מברך כיון שלא הסיח דעתו.

(טו) והמתענה בסוכות וג"ל דה"ה אם אין בדעתו לאכול פת באותו יום לכ"ע שכל אימת שיצא יציאה גמורה חייב לברך דדוקא כשאוכל פת ס"ל להנהו פוסקים שמברך על עיקר חיוב סוכה ופטר כל הדברים הטפלים אבל כשאינו אוכל ל"ש זה. וג"ל דה"ה כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחוזר ונכנס ולא יאכל עד הערב וקודם האכילה יצטרך עוד הפעם לצאת לבהכ"נ דבוה ג"כ לכ"ע צריך לברך וכן ההולך לסוכת חבירו צריך לברך שם בין יאכל שם או לא (ומש"כ תוספות דפוטר הטויל אינו ר"ל יליצה גמורה ע"מ שלא לכנס תיכף אלא ר"ל יליצה ע"מ לחזור).

(טז) שכח לברך עד אמצע אכילה מברך בכל זמן שיזכור ואפי' אם אכל כבר שהרי מעיקר הדין צריך לברך אף שאינו אוכל.

(יז) כיון דילפינן אכילת לילה א' בסוכה ממצה לכן לא יאכל עד שחשכה ודאי וזהו לאכול קודם הצות וגם בערב סוכות לא יאכל פת לאחר הצות היום ושאר דברים המשביעים מט' שעות ומחצה כמו בע"פ (עיין מ"ה).

(יח) כיון דקיי"ל חשבו כעין תדורו לפיכך המצטער לישב בסוכה מחמת צנה או הרוח או ריח רע או דבר אחר ואם יצא חוץ לסוכה יצאל מצער זה פטור מן הסוכה ולפיכך מי שכבו לו הנרות בסוכה כשבת ויש לו גר בביתו מותר לאכול בביתו וא"צ לילך לסוכת חבירו אם יש טורח גדול בדבר וכן המצונן או מי שאין לו בגדים כראוי פטור (א"ר ג"ס ז"ח) ואם צר לו המקום לישן בסוכה שאינו יכול לפשוט ידיו ורגליו עיין ט"ז סימן תר"מ ס"ק ה' (וג"ל דהכל לפי מה שהא' חז"ל דיש שולטער מזה מאד) ולא יוכל אדם לומר מצטער אני אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בוה וכן אם לא יוכל להנצל בסוכה מזה הצער אבל אם יכול להציל עצמו מזה הצער אף בסוכה חייב ולפיכך אבל חייב בסוכה דאף בבית לא יצאל מזה ועוד שיוכל להסיח הצער מלבו ואם בא רוח לכבות הנרות מותר לפרוש סדין או בגד מן הצד (ובס"כ כתבאר לעיל בכלל הקולס סי' ל"ז).

(יט) ודוקא שעשה הסוכה מתחילה שלא יגיע לו צער הוזה ובמקרה בא לו אבל העושה סוכתו מתחילה במקום ריח רע או במקום שמתירא מפני גנבים שזיקו לו בגופו ואפילו במקום שביום אינו מתירא רק בלילה א"א לישן בו אינו יוצא בו ואפילו באכילה אבל מה שא"א לישן בו מחמת צנה יוצא בה שאלו לא היה צנה היתה ראויה ואם אינו מתירא מהזיק הגוף רק מגניבת כליו יוצא שיוכל להכניסם לביתו.

(כ) חולה אפי' אין בו סכנה ואפי' רק חש בעיניו או בראשו פטור מן הסוכה ואפי' המשמשין אותו בזמן שצריכים לשמש החולה פטורין מן הסוכה אבל המשמשים

הלכות סוכה כלל קמו

למצטער חייבין והמקוץ דם אם רק לשמור הבריאות חייב ואם מחמת חולי פטור והשוחה משקה לשלשל אם מחיירא שזיק לו הצנינה פטור.

(כא) שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה אפי' אינם הולכים אלא ביום ודוקא שצריך לטרוח אחר הסוכה אבל בלא טורח צריך לישב בסוכה וה"ה אם אינם יכולים לישן בסוכה מפני שהיו יגיעים למחר ולא יוכלו לקיים המצוה כראוי פטורין.

(כב) הולכי דרכים ביום פטורים ביום וא"צ להמתין עד שימצאו סוכה וכן ההולכים בלילה אבל כשמגיעים ליישוב צריכין לעשות שם סוכה כ"כ המ"א אבל הלבוש כתב דהולכי דרכים ביום א"צ להמתין עד שיוגיעו למקום שיש בו סוכה אבל בלילה אם יגיעו למקום שיש שם סוכה חייבים לאכול ולישן בסוכה משמע אבל ביום אפי' מגיע למקום שיש שם סוכה א"צ לכנוס שם ולאכול בסוכה ובודאי אין כוננת הלבוש שאף אם נח ביום במקום שיש שם סוכה באותו בית עצמו שיהיה פטור כיון שא"צ שום טורח אלא דנ"מ דביום א"צ להמתין. וגם אם נכנס לעיר שיש שם יהודים ונכרים. ובעל אושפיזא הוא נכרי א"צ לילך אצל יהודים לאכול בסוכה דכעין חדורו כמו שדרכו בכל השנה שנח ביום באושפיזא כיון שאינו נח אלא איוה שעות ועוד הוה לא גרע ממצטער לילך לסוכת חבירו אבל בלילה כיון שנח שם כל הלילה צריך לילך לסוכה (ומה לק"מ מה שהק' המ"א דא"כ יום וליילה שיון) אבל שיעשה לו סוכה א"כ יצטרך לעסוק רוב הלילה או עכ"פ כמה שעות עד שיעשה וזה לא הוי כעין חדורו (ומה שכ' תוספת ור"ן כשהגיע ליישוב היינו במקום שיש סוכה וכן משמע דברי המ"א שהניח הכ"י ומ"מ המחמיר תע"ג) ולכ"ע א"צ להמתין מלאכול עד שיעשה הסוכה כמו בירידת גשמים דלא אמרינן שימתין מלאכול אלא כיון שעכשיו רצה לאכול ואין לו סוכה פטור ה"ה בזה. וההולכים בכפרים יחמירו על עצמן לשוב לבתיהם ואם הם במקום א' איוה ימים חייבים לעשות להם שם סוכה. ומ"מ מותר להולכי דרכים להחמיר על עצמן (עיין מ"א בשם יחזלמי).

(כג) היושבים בחנות אעפ"י שדרכם בכל השנה לאכול בחנות חייבין לילך לבתיהם לסוכה אפי' כשהחנות בתוך העיר והוא דר חוץ לעיר דדוקא הולכי דרכים פטורים אבל לא היושב בכיתו (מ"א).

(כד) שומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום ובין בלילה דהא אין יכול לזוז משם וא"ל שיעשה סוכה התם דאם ידע הגנב שיש להשומר מקום קבוע יגנוב מצד אחר לפיכך אם היה שומר כרי וכיוצא בו שיכול לשמור כולו ממקום א' חייב לעשות סוכה במקום ששומר ואעפ"י שאינו יכול להכניס לשם כל כליו מ"מ דר שם כדרך כל השנה. והעושין יין אצל הנכרי בסוכות פטורים דצריכים לשמור שלא יגע בהם הנכרי וה"נ אם יכול לשמור ממקום א' חייב.

(כה) נשים ועבדים פטורים מן הסוכה דהוי מ"ע שהו"ג ולכן לא יברכו אנשים בשבילם להוציאם אם כבר ברכו אבל הם עצמם מברכים וקטנים שצריכים לאמם דהיינו כבן ה' או ו' כל חד לפי חורפיה אין אביו חייב לחנכו אבל יותר מזה חייב אביו לחנכו במצות וגם אחרים אסורים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה (ועיין דגון חייטך קטן נהל' מפלה כלל ס"ו). (כו) דין קידוש וברכת שהחיינו וברכת סוכה בליל א' ובליל ב' נתבאר בדין קידוש כלל ע"ט.

(כז) נוהגין לברך בשאר הימים לישב בסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעום כדי שיתחיל בסעודה והיינו לפי המנהג שאין מברכין אלא בשעת אכילה וברכת סוכה לא הוי הפסק בין המוציא לאכילה דהוי כצרכי אכילה דלא הוי הפסק ובליל שבת וי"ט דאיכא

הלכות לולב כלל קמח

קידוש מברכין לאחר הקידוש ולפי עיקר הדין לברך בכל עת שיכנס לישב בה מברך חיכה בשכנס בה ובליל א' שצריך לקדש תחלה צריך שיעשה הקידוש מעומד כדי שיברך לישב בסוכה ג"כ קודם שישב כדי שתהיה עובר לעשייתה והיינו מעיקר הדין אבל לפי מנהגנו גם בליל א' מקדשין מיושב.

כלל קמח. דין לולב וג' מינים (תרכ"ח).

(א) מ"ע מה"ח שכל אהר מ"שאל יטול לולב וג' מינים שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ובתור הכי כתיב ושמתם לפני ה' אלהיכם ז' ימים וקבלו חז"ל דר"ל לפני ה' דהיינו במקדש תשמחו בלולב ז' ימים ובשאר מקומות ביום ראשון לבד הוא מה"ח אלא שחז"ל תקנו ליטול כל ז' אף בזמנה"ז ואפי' בח"ל וזכר למקדש.

(ב) כפות תמרים האמור בתורה הן חריות של תמרים שקורין לולב. ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס. ערבי נחל האמורים בתורה אין כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הנקרא ערבי נחל. פרי עץ הדר האמור בתורה הוא אחרוג שהוא בלשון תרגום כמו מרגג ובלה"ק הוא הדר. וכל אלו הדברים נתפרשו מפי מרע"ה הללמ"מ.

(ג) ד' מינים הללו מצוה א' הם ומעכבין זה את זה וכולן נקראים מצות לולב לפי שהוא הגבוה מכלן לפיכך נקראים על שמו ואין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם שנאמר ולקחתם לכם ולא כתיב ולקחת או קחו לכם אלא קבלו חז"ל דר"ל לקחה חמה ואם חסר מין א' אין כאן לקחה חמה.

(ד) בר"א שמעכבין זה את זה אם אין כל ד' מינים מצוים לפניו אבל אם כולם לפניו ונטלם א' א' יצא ויטול הלולב תחלה ויברך עליו ודעתו על האחרים ואם סח ביניהם שלא לצורך הלולב ומיניו צריך לברך על כל א' וא' בפני עצמו דדוקא אם נטלן כלן בפעם א' כיון שהלולב גבוה מכלן כלן בטלין אצלו אבל כשסח ביניהם אע"ג דכולן מצוה א' הן צריך לברך (ח"י) וכן אם לאחר שבירך ראה שהערכה פסולה או ההדס או שהיה מונח ההדס שלא כדרך גדילתו צריך לחזור ולברך על אותו מין ולברך שהחיינו (א).

(ה) מצוה מן המוכחר שיטול לולב א' כדכתיב כפת תמרים חסר ו' דהיינו א' ואחרוג א' כדכתיב פרי עץ והדסים ג' שקבלו חז"ל מדכתיב ענף עץ עבות ענף א' ועץ א' ועבות א' וב' ערבות כדכתיב וערבי נחל לשון רבים ומ"מ בשעת הדחק שאין לו הדס כשר יהדר עכ"פ שיהיה בר א' שלא נקטם ובשעת הדחק אפי' אחד וקטום כשר כמו שנבאר בדין הדס הנקטם דסמיכין על מ"ד דסגי בהדס אחר.

(ו) מצוה מן המוכחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה א' בקשר נמור דהיינו ב' קשרים זה על זה משום נוי מצוה ויכול לאגדם במין אחר ואין כאן משום כל תוסף כיון שעושה לנוי (ריטנ"ח) וי"א הטעם דכיון דקיי"ל מה"ח א"צ אגוד וא"כ האגוד עומד בפני עצמו וכיון שאינו כדרך גדילתו אין כאן משום כל תוסף (אבל אם כעל מין אחר לגמרי כדרך גדילתו עובר ענין כל תוסף לשיטה זו אף שילא ידי המליה. סוכה דף ל"ג נתום' ד"ס כו"ל) (ב) ואם נשרו מן העלין בתוך האגודה אף על גב שמפסיק בין המינין אין לחוש דמין במינו אינו חוצץ אבל החוטין שכורכין בהן ההדס חוצץ דכיון דהוי שאינו מינו וגם לא לנוי הוי חציצה ואם לא אגדו מבע"י או שהותר האגודה אסור לאגדו כ"ט בקשר אלא לאגדו בעניבה או כמו שנוהגין שכורכין סביבת ג' מינים אלו ותוחבים ראש הברך תוך העגול הכרוך. והמנהג הפשוט ליטול הלולב שדרה נגד פניו וקושרין ההדס

הלכות לולב כלל קמח

מימין הלולב והערבה משמאל ויש לקשור ההדס מעט גבוה יותר מן הערבה וישפיל ההדס והערבה בסוף הלולב כדי שיטול שלשתן בידו ועושין בלולב ג' קשרים.

(ז) יטול האגודה בימין והאתרוג בשמאל לפי שבלולב יש ג' מינין ולא יטול כל ארכעה מינים ביד א' שכך סדרן הכתוב פרי עץ הדר כפת תמרים וענף וכו' וערבי נחל אבל בלולב לא כתיב וכפת תמרים הרי שחיבר הכתוב ג' מינים בידו ואתרוג לבדו ומ"מ צריך לחברם יחד ולא יפירדם לעולם בין בשעת הנענועים ובין בהקפה. ואיטר נוטל הלולב בימין שלו שהוא בשמאל כל אדם ואתרוג בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם ומ"מ בין איטר ובין כל אדם אם היפך יחזור ויטלנו בלא ברכה די"א דלא יצא וא"ר כ' דדעת כל הפוסקים דאם החליף יצא. ושולט בכ' ידיו הרי הוא ככל אדם.

(ח) גידם שאין לו ידים כלל יטול הלולב בורע ימין ואתרוג בורע שמאל שהרי לא כתיב ולקחתם ביד. ואם יש לו יד א' יטול הלולב באותו יד דלעולם היד אצלו ימין ואתרוג בורע.

(ט) צריך ליטלן דרך גדילתן ראשיתן למעלה ועקריהן למטה והאתרוג דרך גדילתו הוא ג"כ העוקץ למטה רק אחר שנעשה גדול מחמת כובדו נוטה למטה וצריך ליזהר שיהיה העוקץ למטה ואפי' בדיעבד לא יצא.

(י) לאחר שנטל הלולב בימינו (ל"ע מה שז' המ"א ס"ק ח' שיטול האתרוג תחלה הרי נסעיף ה' מטאר להיפך ול"ע) יברך על נטילת לולב וביום הראשון גם שהחיינו קודם שנטל האתרוג כדי שיהיה עובר לעשייתו או כשירצה יקח גם האתרוג אלא שיהפוך שיטלנו עם העוקץ למעלה או שיכוין שלא לצאת עד אחר הברכה וזה המוכרח כי ע"י ההיפוך עושין נקבים באתרוג (דאפילו למ"ד מוטת אין לריכות כוונת הייט נסתם אבל נע"כ דלאי חיבו יולא והו ג"כ כוונת הש"ג שהניח המ"א סי' תרכ"א ס"ק י"ב אלא שלשנו לדרך תיקון וכל"ל ואם נתכוין שלא לצאת עד שיברך מותר וזוה סרה הגת המ"א) אבל קודם שיטול הלולב בידו אין לברך כמש"כ בהל' ברכות בכלל ה' ויברך מעומד וגם הנטילה תהיה מעומד ומותר ליטלנו כמה פעמים ביום לחיוב מצוה שכן היו עושין אנשי ירושלים שאפי' כשהלכו בשוק הלולב בידם אבל אסור לברך רק פעם א' ביום. וצריך ליטלנו בידו ואם סדר על הלולב או שהניחו בכלי ואוחז בדופני הכלי לא יצא דהוי חציצה ואם אחז בכית יד של הכלי או שהניח ידו תחת שוליו לא יצא דהוי לקיחה ע"י דבר אחר בדרך בזיון ואם כרך סודר על ידו או שלכש בתי ידים י"א דיצא דבטל לגבי היד וי"א דלא יצא ויחזור ויטלנו בלא ברכה. ונכון שיהלוצ' החפילין קודם שיטול הלולב כיון שהלולב הוא אות אע"ג דמטעם חציצה אין לחוש וכן כשטבעות בידו אין כאן חציצה כיון שאינו על כל היד מ"מ נהגו לכתחלה להסיר אפי' הטבעות וי"א דאפי' בדיעבד מעכב ולכן יחזור ויטלנו בלא ברכה (ע' ח"ה). ונ"ל דמי שלא בירך שהחיינו ביום א' ואפי' אם לא בירך מחמת שהיה ספק באיזה מין אם הוא כשר ואח"כ נודמן לו כל ד' מינים כשרים אפי' ביום ז' מברך שהחיינו וה"ז דומה למי שלא בירך שהחיינו של י"ט שמברך כל ז' (כמש"כ המ"א ססי' תע"ג ואף שיש לחלק קלת מ"מ כ"ל דמוכרך וכן הוא בהדיא בס'י תרע"ז סעיף א').

(יא) אם לא בירך קודם הנטילה מברך אח"כ שגם הנענועים הן מן המצוה והקפה צ"ע דאינו אלא זכר למקדש (ומיהו נסוכה ל"ט ע"א תוס' ד"ה אבל וכו' משמע דכל שחזק מטה מן המוכרח הוי עובר לנעשייתן ע"ש וכ"כ הרא"ש ע"ה) אבל לאחר שהסירו מידו לאחר גמר מצותו אינו מברך עוד.

(יב) נ"ל שאם לא הביאו לו הלולב ובאמצע הלל הביאו לו מותר לברך בין הפרקים דהיינו בין מומור למומור (ג).

הלכות לולב כלל קמח

(יג) ינענע לאחר שבירך אעפ"י שבירך עליו שלא בשעת הלל וכן ינענע בכל הודו ובהודו שבסוף הלל שכופלין אותו מנענע שתי פעמים ובאנא הושיעה נא אבל לא בהצליחה נא. ונ"ל שאם מתפלל ביחידי אינו מנענע אלא בהודו שבהחלת ההלל ולא ביאמר נא ישראל דאין מנענעין אלא בהודו אלא שהש"ץ מנענע ביאמר נא כיון שהקהל עונין הודו גם הוא מנענע משא"כ ביחיד (עיי' נכ"י) ואפי' הש"ץ נוהגין שאינו מנענע אלא ביאמר נא ישראל אבל לא ביאמרו נא.

(יד) יחלק הנענענים דהיינו בהודו יש ו' תיבות חוץ מן השם וינענע בכל תיבה לרוח אחד ובשם לא ינענע ורמז לדבר ירננו כל עצי יער לפני ה' ובאנא ינענע לב' רוחות בתיבה א' ומנהג הפשוט שמנענעים מזרח דרום מערב צפון מעלה ומטה וי"א כשמנענע למטה ישפיל רק ידיו למטה ומ"מ ישאר בדרך גדילתו ובאמת זה הוא הנכון (שכרי נכ' כנשי עלת שכתב בהם תוספת וקבלו חז"ל דר"ל מוליד ומציא מעלה ומוריד וכן הוא כל התוספת שנתורה וטדאי עס לא היה רק שהפיל ידו למטה) ומ"מ יש נוהגין שמנענע ומחפך הלולב לצד מטה ואם הוא בכה"ג שמנענעים באופן זה אל ישנה מן המנהג. ונוהגין שמנענעים העלין של הלולב בשעת הולכה והבאה והמנענעים בכח עד שכמעט הלולב נשבר עי"ז הוא טעות רק כסכום מעט סגי.

(טו) מצות לולב ביום ולא בלילה וכל היום כשר שאם לא נטל יטלנו אח"כ ולכחחלה לא יטול עד שתנץ החמה ואם נטלו משעה"ש יצא. ואם לא נטלו עד בין השמשות אם הוא כשאר ימים יטלנו בלא ברכה ונ"ל דה"ה ביום א' (ע' מ"א ר"ס תרכ"ג ולעיל בהלכות נרכות כלל ה' סי' כ"א) (ד).

(טז) אסור לאכול קודם שיטלנו ואם שכח ואכל ונזכר על שלחנו ביום ראשון שהוא מה"ת כיון שהתחיל לאכול באיסור אעפ"י שיש עדיין שהות ביום ליטלו מ"מ צריך להפסיק מאכילתו וליטלו כדן כל דבר שהוא מה"ת שאם התחיל באיסור צריך להפסיק אבל כשאר ימים שאינו אלא מדרבנן אם יש שהות ביום א"צ להפסיק אלא גומר סעודתו ואח"כ יטלנו. ומי שבא בדרך ומצפה שיבוא למקום שיש בו לולב או הדרים על הישוכים ומשלהין להם לולב ימתנו עד הצות היום ולא יותר דאסור להתענות ומי שחלש לבו ואין יכול להמתין כ"כ מותר למעום קודם דדוקא באכילה גזרינן שמוא ישבח משא"כ טעימה בעלמא אבל מי שאינו חלוש יחמיר אף בטעימה (תרכ"ג).

(יז) מותר להחזיר הלולב למים ולהוסיף עליו מים אבל לא יחליף דמרח לחקוני מנא ובחזה"מ מצוה להתליף כדי שישאר לח ומהודר. ונוהגין ליקח בחזה"מ בכל יום ערבה חדשה ללולב והוא הידור מצוה (תרכ"ד).

(יח) ערבה שנתלשה בי"ט בין בי"ט א' ובין ביום ב' אסור לטלטל באותו יום והוי מוקצה ואפי' אין לו אחרת ואפי' למי שלא נקצץ בשבילו. מ"מ הנחלש בי"ט א' מותר בשני דלא היישינן שיאמר לנכרי לתלוש דלא היישינן שיעשה מצוה בעבירה ואם הביא נכרי לולב לישראל מחוץ לתחום כיון שמוותר לטלטלו מותר ליטלו ואפי' מי שהובא בשבילו דאין כאן אלא איסור הנאה ומצות לאו להנות נתנו ואפי' הביאו חוץ לי"ב מיל (ועיי' נכ"ל י"ט כלל ל"ג נשמת חס ס' ג') ומ"מ אסור לטלטלו חוץ לד"א (נמ"א נס"י תקפ"ז ס"ק כ"ד) וה"ה אם ישראל שלחו ונשתהה הנכרי בדרך ומותר לשלוח נכרי בי"ט אחר לולב אפי' חוץ לי"ב מילין אם יחזור בו ביום אע"ג די"א דהוי דאורייתא מ"מ לולב הוי עשה רבים ודחינן איסור אמירה לנכרי בשביל זה ועוד דהא י"א דגם זה אינו אלא מדרבנן ואם י"ט א' ביום א' אסור לשלוח הנכרי בשבת להביאו בי"ט דשבות קרובה התירו דהיינו

הלכות לולב כלל קמח קמח

מה שצריך לבו ביום אבל להחזיר משבת ל"ט אסור (רש"י וט"ו ופ"ק) ואם אין לחבירו לולב והוא חוץ לתחום אם אין לו מעות לקנות לולב מותר לזה לשלחו אבל אם יש ביכולתו לקנות ופשע ולא קנה א"א לאדם הטא בשביל שיזכה חבירך והא דמותר לשלוח דוקא כשיודע בודאי שיביאו לו לולב אבל אם הוא ספק אפי' ביום א' אסור לשלוח נכרי כיון דעושה ודאי איסור דרבנן אע"ג דאפשר שיקיים מצוה דאורייתא אין ספק מוציא מידי ודאי (תרכ"ה).

(יט) בזמן המקדש היו מקיפין את המזבח בכל יום מו' ימי החג במורכבות של ערבה ולכן גם אנחנו נוהגין לעשות זכר למקדש ומוציאין ס"ח ומעלין אותה על המגדל ומקיפין את המגדל בכל יום פעם א' ואומרים הושענו כפי שנדפס בסידורים וביום ז' שהוא הושענא רבה היו מסבבין המזבח ז"פ ולכן גם אנחנו מקיפים ז"פ ונוהגין שאין מקיפין רק מי שיש לו לולב ומ"מ אם אין לולב בכל העיר ביום ז' יקיפו בערבה. ומי שהוא אבל י"א דאינו מקיף והמקיף לא הפסיד ושכר מצוה בידו (תרכ"ס).

(כ) באתרוג של מצוה בשעת מצותו אין להריח בו ד"א דאז אין עומד להריח אבל שלא בשעת מצותו מותר להריח בו ומברכין הנותן ריח טוב בפירות וכן בשבת שבתוך החג (וע' כלל ס"ז סי' י"ג לענין להריח באתרוג והדס תרכ"ג) אבל הלולב אסור לטלטל בשבת אפי' לצורך גופו ומקומו כדלעיל בהל' שבת (סז) ומותר ליתן האתרוג בתוך המוכין שהיה מונח בו מעי"ט שכבר קלט הריח אבל לא יתן במוכין אחרים או בכגד משום דמוליד ריחא בכגד והוי כתיקון מנא ואע"ג דאינו מכין מ"מ הוי פסיק רישא (תרכ"ח נמ"ח).

כלל קמח. דין הפסולים בד' מינין:

(א) מדכתיב ולקחתם ולא כתיב ולקחת להורות דבעינן לקיחה חמה וזה כולל ב' ענינים (ב) שיהיה כל מין ומין בשלימות שלא יהיה חסר ממנו כלום דאל"כ אין כאן חמה (ג) כ"ש כשחסר מין א' לגמרי דפשיטא דאין כאן חמה וממילא נשמע כיון שקבלו הל"מ שיעורו של כל א"א ממילא אם אין בו כשיעור בין מתחלת ברייתו או שנחסר אח"כ או שנשתנה אותו המין בין מתחלת ברייתו או אח"כ ממה שהוא ראוי שיהיה אותו המין נמצא ה"ז כאלו אינו וא"כ חסר לו אותו המין ובכלל הוה אם הוא עומד לשרפה כגון של ע"ז וכיוצא בו ואם כן דומה כאלו כבר נשרף דכל העומד לשרפה כשרוף דמי ואין כאן שיעור וה"ז כאלו חסר לו אותו המין (תרכ"ט).

(ב) ומדכתיב לכם קבלו חז"ל דר"ל משלכם למעוטי שאול דאעפ"י שחבירו משאיל לו לא יצא וכ"ש גזול (סז).

(ג) ומדכתיב פרי עץ הדר קבלו חז"ל דאע"ג דבכל המצות כתיב ואנוהו היינו למצוה מן המוכתר אבל בד' מינין הקפידה התורה דאפי' לעכב בעיני הדר ואע"ג דלא כתיב הדר רק באתרוג כדכתיב פרי עץ הדר מ"מ כיון שכולן בפסוק אחד ילפינן א' מחבירו ובעיני הדר בכלן וכיון שלא פירשה התורה מה הוא הדר ע"כ מסרה התורה לחכמים שהם יפרשו מדעתם (סז).

(ד) עוד יש פסול מה"ח הנוהג בכל המצות והוא מצוה הבאה בעבירה שעושה המצוה ע"י עבירה כגון שגזל לולב (סז).

(ה) נמצא הפסולין בד' מינין הם ששה (ה) שיהיו לו כל הד' מינין (ז) אין שמו עליו (ז) חסר כל שהוא (ז) הדר שלא יהיה בו מום (ה) מצוה הבאה בעבירה (ו) יבש אסמכוהו אקרא דכתיב לא המתים יהללו יה וכיון שהוא יבש הרי זה כמת וי"א דפסול משום הדר.

(ו) אע"ג דבפסוק זה כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ומשמע דלא הקפידה התורה בכל אלו הפסולין רק ביום א' מ"מ יש מן הפוסקים דס"ל דבמקדש שכל ז' הימים הוא מה"ת ולכ"ע לדין ביום א' שהוא מדאורייתא כולן נוהגין ופסולין מדאורייתא ובשאר הימים לכ"ע שאול כשר (כמו שנבאר דין לשאל וגזול לקמן) וכן חסר לכ"ע כשר בשאר הימים והפסול מחמת שחסר לו אחד מן המינים או שאין שמו עליו או שעומד לשריפה או שאין בו שיעור לכ"ע פסול מדרבנן כל ז' ובהדר נחלקו הפוסקים דלרוב הפוסקים אינו נוהג אלא בראשון ויש פוסקים דאף הדר נוהג כל ז' ובשעת הדחק יש לסמוך על רוב הפוסקים. וי"ט שני מחולקים הפוסקים י"א דדינו בראשון וי"א דדינו בשאר ימים ולכן נוטלין בלא ברכה והטעם דבעיקר הלקיחה שיהיו כל הדר' מינין ראו חכמים לתקן שיהיה נוהג כל ז' ימים אבל שאול וחסר שאינו בעיקר הלקיחה לא תיקנו ובהדר משום הידור מצוה כזה מחולקים הפוסקים והפסול מחמת מצוה הבאה בעבירה כיון דחמיר איסורו שנוהג אפי' בשאר מצות נוהגין נמי כאותן הפוסקים המחמירים כל ז'. וכיבש שהוא כמת י"א דאפי' לדעת המקילין דלא בעינן הדר כל ז' מ"מ יבש פסול משום לא המתים וגו'. וי"א דבשעת הדחק מותר לברך על לולב יבש וי"א דאפי' על כל ד' מינין יבישים דכיון שהוא שעת הדחק ראו חכמים להכשירם לגמרי אפי' ביום ראשון דבעינן הדר לכ"ע ראו חכמים לומר שזה הוא הדר דאעפ"י דאם אינו שעת הדחק פסולים לגמרי מ"מ בשעת הדחק כשרים לגמרי ומברכין. וי"א עוד דאף דבשאר מינים לא בעינן הדר כל ז' היינו משום דלא כתיב בהו בהדיא הדר אבל אחרוג שכתוב בו בהדיא הדר פסול כל ז' ולכן יש לנהוג הכל לפי שעת הדחק (סז) ועיין בתשובת חכם צבי סי' ט' שמכשיר בשעת הדחק לברך אפי' על אחרוג הסר וכ"ש בניטל עוקצו.

(ז) ונ"ל דלא מקרי שעת הדחק אא"כ אין בכל העיר ד' מינין כשרים אבל אם יש לא' ד' מינין כשרים לא הוי שעת הדחק ויברך על של חברו ויעשה הנענועים בשלו אם אי אפשר בשל חברו ומ"מ ביבש ואינו יבש גמור ויש לחבירו לח אבל לא לח גמור לכתחלה יטול שלו ואם שלו אינו לח גמור אבל לא יבש ושל חברו לח גמור לכתחלה יברך בשל חברו וכדיעבד יחזור ויטול בלא ברכה אבל אם שלו היה יבש גמור ושל חברו לח גמור אפי' בדיעבד חוזר ומברך על של חברו ואם שלו כשר לכ"ע אלא שאינו מהודר כמו של חברו אעפ"כ יטול שלו (פ"ר נסס מני"ט סי' תרמ"ט) ואם אין בכל העיר ד' מינים כשרים יטול מה שנמצא ב' או ג' מינין ויעשה כל הנענועים וכן הש"ך ובלבד שלא יברך אבל אסור ליקח מין אחר דיבואו לטעות בשאר שנים משא"כ בג' מינין לא יבואו למעות דהכל יודעים שצריך ד' מינין (סז).

(ח) תארו וגידולו של לולב כשיוצא מן הדקל יוצא עץ אחד כשרביט והוא חלק ואין בו עלין כלל ולאחר שגדל מעט ניכרין בו העלין ואם ינענעו בו יהיו נפרדין ממנו אבל לא ממילא וכל זה נקרא בגמרא אופתא וראש כל עלה ועלה הוא קוץ שיכולין לשרט ידיו וזהו נקרא כופרא (כדל' נכ"מ גבי ללף) ואח"ז נפרדים ממנו העלין והם מונחים זה על זה חכופים יחד על השדרה וכשגדל יותר מתפרדין העלין מן השדרה ואינם שוכבים וע"ז ומ"מ עדיין עולין עם השדרה וכשיחקשו הרכה נפרדין לגמרי מן השדרה אלא שתלוין בו כענפי שאר אילנות ומדכתיב כפת חמרים ולא כתיב כף או עלי חמרים קבלו חו"ל דהוא לשון כפיחה שהוא לשון קשור ואגוד שהצריכה התורה שיקחנו כומן שיש בו עלין דאו שייך לומר שהעלין כפותים בו משא"כ קודם לזה שהוא חלק לגמרי בלא עלין הנקרא אופתא דאו ל"ש לומר שהוא כפות וגם למעט לאחר שכבר נפרדו ונתפשטו העלין לגמרי מן

הלכות לולב כלל קמט

השדרה דאז אינו כפות כלל וזה נקרא בגמרא חרותא (א) אלא דוקא בזמן שיש לו עלין שייך בו לשון כפיתה וגם לא קודם שנפרדו העלין ממילא דאז מלא קוצים ואין זה דרכי נעים ומצוה מן המוכרח ליטול בשעדיין הם חכופים בשדרה. ומ"מ אף אם נפרדו קצת כיון שעולין עם השדרה עדיין נקרא כפות וכשר וא"צ לאגוד אותו כדי שיהיו העלין שוכבים על השדרה. ופסול זה באופתא וחרותא הוא פסול מגופו שאין שמו עליו (תרי"ט).

(ט) בריית עלין של לולב כשהן גדילין ב' ב' מב' צירי השדרה וכל עלה כפול ודבוק מגבו ופתוח מלפניו וגב של כל עלה ועלה הדבוק נקרא תיזומה ואם נחלקה התיזומה של רוב העלין וברוב כל עלה ועלה ולא דוקא שנחלקה מנבה (ראב"ד ובעה"ע ומ"מ) אלא כל שנסדקו רוב העלין וברוב כל עלה ועלה שזהו ששנינו נפרצו העלין (היינו כפי' החום' וסא' ראשונים) ר"ל שנחלקו העלין וא"כ ה"ז כאלו אינו (סד) והיו כאלו הלולב בלא עלין והיו באופתא דהוי פסול מגופו ופסול כל ז' (ריט"ב).

(י) בריית הלולב שבראש השדרה במקום שכלה יוצאין על השדרה לפעמים ב' עלין ולפעמים ג' עלין והם ג"כ כפולין ומחוברין מגבו ואם נחלקה העלה האמצעי אם כלה בג' עלין או שנחלקה א' אם כלה בכ' עלין ונחלקה עד השדרה גם זה בכלל נחלקה התיזומה והיו כאלו ניטל אותו עלה ואינו הדר זהו דעת רוב הפוסקים אבל יש מחמירין יותר דאפי' לא נחלק רק מעט בסדק כל שהוא א' מן העלין העליונים נמי פסול דע"י הנענועים סופה לסדק כולה וכל העומר לסדק כסדוק דמי (ב) וראוי להחמיר אם אפשר ודוקא שנסדקה בענין שאינו נראה שנסדקה אבל אם נחרחב הסדק עד שנראה הסדק וזהו שנקרא בגמרא שנסדק כהמנק אפי' לא נחלקה העלה העליונה רק העלין שאצל העלה העליונה אפילו במיעוט פסול וכ"ש אם נסדקה השדרה כהמנק דפסול (סד).

(יא) לולב דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול י"מ שעליו אינן כפולין מתחלה ברייתן (רימ"ס) וי"מ שעלה העליונה לא היה כפול (ד"מ גסס לל"ג) וי"מ שכל עליו מצד א' וצד א' נשאר בלא עלין (רז"י) וי"מ שדרך עלי הלולב שיוצאין זה אחר זה וזה יש לו עלה א' מעיקרו עד ראשו (רא"ע) וקיי"ל לחוטרא ככל הפרושים ומיהו י"א דכ"ז הוי פסול מגופו וי"א דהפסול משום הדר (ר"ן) וי"א דבאין עליו כפולים אפשר י"ל דהפסול משום הדר אבל לפירוש רש"י ורא"ש הוי פסול מגופו לכ"ע (ריט"ב) ואם היו העלין קצרים עד שאין ראשו של זה מוגיע לעיקרו של זה פסול ונ"ל דזה תלוי גם כן במחלוקת אם הוי פסול הגוף או משום הדר ולריטב"א הוי פסול הגוף (ג).

(יב) נקטם ראשו פסול וגם בזה נחלקו רוב הפוסקים ס"ל דהיינו אם נקטם רוב של כל העלין וי"א דאם נקטם רק העלה העליונה הוי נקטם ויש מחמירין אפי' לא נקטם רק כל שהוא מעלה העליונה פסול דאינו הדר וגם בזה ראוי להחמיר ומ"מ אם אין לו לולב אחר אלא שנקטם ראש העלה העליונה או שנחלקה מעט יש לסמוך על רוב הפוסקים ולברך עליו ואפי' ביום א' (אבל בנקטמו חכ עלין לכ"ע פסול אפי' נשעת סדק כ"כ ח"ר דהוי כוכת רמ"א ולא כמ"א נס"ק ו').

(יג) יש לו קוצים בשדרתו או שנצמת ונכווין או שעקום באמצעיתו לפניו עד שנעשה שדרתו כגב בעל חטוורת או שנעקם לאחד מצדיו פסול אבל אם נכפף לאחוריו כשר דהוה דרך ברייתו ודוקא שהשדרה כפופה אבל אם עליו העליונים כפופים מעט הרא"ש אוהב אותם יותר דאז התיזומה בשלימות וחר"ן פסול ואם רוב העלין כפופין בראשיהם לכ"ע פסול.

הלכות לולב הדם וערבה כלל קמט קנ

(יד) נשברה השדרה ונפלה למטה ולא נשאר בה שיעור לולב כ' המ"א דכשר (דחמה לנהמה שנסברה השדרה לכשר וכ' ח"כ דש"ה לכשאר החוט וכלל דכוונת המ"א כיון דלין השדרה סי' טריפות וא"כ ה"כ לכשר) ואם נשברו רוב העלין פסול.

(טו) יבשו רוב עליו פסול י"א משום שאינו הדר וי"א משום דנקרא מת והריטב"א כ' דאף לפ"ז הפסול הוא משום הדר ולא נקרא יבש אא"כ נפרך בצפורן או כשכופלין העלין נשברין (כלט) וכ"ז כשאין בעיר לח דרוב פוסקים ס"ל דבשכלה ירקות שבו זהו יבש. (טז) שיעור הלולב שיהיה עכ"פ ד' טפחים שהן ט"ז אצבעות. וכדיעבד סגי י"ג גודלין ושליש ושיעור זה הוא דוקא השדרה בלא העלין העליונים וכל הפסולים שכתבנו למעלה הוא דוקא בתוך שיעור זה.

כלל קנ. דין פסולי הדם וערבה (תרי"ז תרי"ח).

(א) עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס והלמ"מ שיהיה ארכו עכ"פ י"ב גודלין ובשעת הדחק יש לסמוך על הפוסקים דסגי ב' גודלין ויהיה בכל השיעור הזה ממטה עד למעלה עבות דהיינו מעשה שרשרות שר"ל שיהיו יוצאין ג' עלין בשורה א' בשורה בכל קן וקן שלא יהיה א' נמוך או גבוה מחבירו ואם היה עלה א' נמוך או גבוה ה"ז נקרא הדס שוטה ופסול. וכן אלו הגדילין בב' ב' עלין פסולים דאע"ג דכלן גדילין באילן א' כידוע נזה"כ הוא שדוקא ענף שהוא עבות כשר שהרי לא נאמר בתורה ענף עץ הדם אלא עץ עבות ולכן פסול אפי' בשעת הדחק ואף שהעולם נהגין בו היחר והאחרונים דחקו עצמם למצוא מקום למנהגם מ"מ לא מצאו (וע' דניאורי הגר"ח). ולכן הירא דבר ה' יטרח למצוא הדס שהוא עבות ובתוך אלו היבשים שמביאים עם האתרוגים בדוחק נמצא א' למאה ולכן אין להם חוקת כשרות עד שיישרם בחמין ויבדוק אותם ואם לא מצא יטול בלא ברכה והרבה מן הפוסקים ראשונים ס"ל דאסור להוסיף מה שאינו עבות ועובר על כל תוסיף וכיון שאינו מין הדם פסול כל ז' ונ"ל דאם חשש בהדס שמא הוא מורכב וכיוצא בו מהני תנאי שיאמר אם הוא הדם אצא בו וא"ל יהיה כאבן ואז אין כאן כל תוסיף כמו בב' זוג תפילין.

(ב) כדיעבד אם לא היה גידולו ממטה למעלה ג' בקן אחד אלא שלמטה הוא גידולו ב' ב' או תרי וחד ואח"כ יוצא ג' ג' אם הוא רוב שיעור של הדם כשר (א).

(ג) היה עבות אלא שנשרו עליו אם נשאר ג' עלין בקן אחד ואפי' אינן בראשו בשעת הדחק שאין לו אחר נוטלו ולא יברך דיש פוסלין אפי' אם נשר רק עלה א' מכל קן מרוב השיעור של ההדס ומ"מ בשעת הדחק אם נשאר ברוב השיעור בכל קן ב' עלין כשר ואם נשר מרוב השיעור אפי' מקן א' ב' עלין פסול לכ"ע (חזן מצעל העיטור) אבל אותן הגדילים ב' ב' אם נשר עלה א' מקן א' (וכן מוכח דמ"ש מהדס בת ג' טרפי דאס נשרו ב' עלין מקן ח' דפסול ה"ה בזה וכ"כ הט"ז נהדיח ומש"כ הב"ח מכל קן כ"ל דר"ל מכל הקנים חבל לכ"ע אפי' לא כשר רק עלה ח' מקן ח' פסול ומש"כ הט"ז דלר"ש צעיקן ב' עלין לא הנכתי) מרוב שיעור אורך ההדס פסול ובכ"ז אינן משגיחין העולם ואפי' אם נאמר שהם הדס מ"מ פסולים ובעוה"ר העולם נכשלים בזה ואי לדידי צייתי כל שלא ידוע לו שיש לו הדס כשר שהוא ג' בקן אחד לא יברך על שלו אלא על של חבירו ופסול זה דגשרו עליו פסול מגופו שאין שמו עליו ופסול כל ז'.

(ד) היו ענביו מרובין מעליו אם ירוקות כשר שעדיין הוא מראה הדם ואם כבר נעשו אדומים או שחורים פסול דהוי כמנומר ואינו הדר ואם מיעטן כשר ואין ממעטין

הלכות הדרם וערבה ואתרוג כלל קנא

ב"ט דהוי כמתקן מנא עבר ולקטן כשר ואדם אחר שא"צ לזה ההדרם מותר ללקטן א'
א' לאבילה דכיון דאינו מתכוין לתקן אע"ג דהוי פ"ר כיון דלא אכפת ליה במקום מצוה
מותר (ע' נהל' שנת כלל ט') ופסול זה כיון שהוא משום הדר א"כ פסול כל ז' (מ"א ס"ק ד').
(ה) נכמשו כל העלין כשר.

(ו) יבשו כל העלין פסול ואם נשתייר בראשו ק' א' ובו ג' עלין לחין כשר ואפילו
אם גם מקן זה יבשו ב' עלין יש מכשירין ואם אוהן עלין שלא יבשו נכמשו יש פוסלין
דאע"ג דנכמש כשר כיון שכולו יבש לא מהני הכמוש להציל ולא נקרא יבש עד שילבינו
פניהם לאחר שנפרך בצפורן אבל כל זמן שהם ירוקים קצת אע"פ שנפרך בצפורן כשר ופסול
היבש כמו בלולב ואם כל ההדרם לח אלא שיבש בראשו יש פוסלין (מ"א סק"ח נ"א נ"ח).
(ז) נקטם ראשו דהיינו שנקטם העץ כשר דלא ניכר כ"כ הנקטם בהדרם וכיון שיש
פוסלין בנקטם צריך להדר אם אפשר שלא יהיה נקטם בראשו.

(ח) נ"ל דמה שרגיל שיוצאים בין הקנים ענפים קטנים צריך לקטום אותם כדי שלא
יפסיקו בין הקנים ואע"פ שנקטם כשר לכ"ע כיון שאינו בראשו (כ"כ הט"ז נ"א נ"ח).
וכ"כ הר"ן וכל הפוסקים לדין פשוט ולא ידעתי למה לא העתיק כב"י דין זה נ"א נ"ח.

(ט) ערבי נחל האמור בחורה אין כל דבר הגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע
הנקרא ערבי נחל עלה שלה משוכה כנחל ופיה חלק וקנה שלה אדום ואף בעודו ירוק כשר
שכשיששה באילן נעשה אדום ולפי שרוב מין זה גדל על הנחל לכך נקרא ערבי נחל ואפי'
גדל בהרים או במדבר כשר וי"א שלכתחלה יהדר ליקח מאותן הגדלים על הנחל. ויש
מין ב' שקנה שלה אדום ועלה שלה משוכה אלא שפיה אינו חלק שיש בו פגימות אלא
שכל הפגימות נוטות לצד אחד וזה ג"כ כשר ונקרא חלפי גילא ויש מין ג' שקנה שלה לבן
ועלה שלה עגולה ובה פגימות כמגירה שיש לה ב' עוקצין ונקרא צפצפה וזה פסול שאינו
מין ערבה ושיעור הערבה כשיעור ההדרם ופחות מזה פסול כל ז'.

(י) ערבה שיבשה או שנקטם העץ שבראשו פסול שאינו הדר ואם נפרצו העלין
י"א דהיינו גדלדלו העלים מן הקנה ותלויים למטה (נ"א ס"ק ב' ט"ס ול"ל המ"מ מ"א נ"א נ"ח).
שכלללו) או שנסדקה ונחלקו העלין או שנשרו רוב העלין פסול שאין שמו עליו ופסול כל
ז' אבל כמושה או שנשרו מקצת העלין כשר וצריך להשיגה מאוד בערבה דמתחמט
הנענעיים נושרין העלין ואז פסולה (ב).

כלל קנא. דין אתרוג (מ"א ח).

(א) פרי עץ הדר האמור בחורה הוא אתרוג ואם הוא יבש שאינו מוציא שום ליחה
פסול דאינו הדר ויש פוסלין אפי' כמוש (ע' א"ר דלא כמ"א וכן גרסת נה"ג כמוש פסול).
(ב) ניקב ואין בו חסרון כלל אם הוא מפולש פסול ואם אינו מפולש והניקב הוא כאיסר
אע"פ שאין בו חסרון כלל כגון שתחב בו יחד אפ"ה פסול וכ"ז באינו חסר אבל אם חסר
ממנו כל שהוא פסול (רמב"ם ורא"ש וכן סתם נ"א נ"ח) אבל י"א דכלא חסרון אינו פסול אפי'
ניקב מפולש אלא כשיש בו חסרון או יש לחלק דאם הוא מפולש אע"פ שאינו חסר אלא
כל שהוא פסול ואם אינו מפולש צריך שיהיה בו חסרון בכאיסר (ראב"ד) ומה הוא מפולש
י"א דדוקא שניקב מעבר לעבר וי"א דאם מגיע לחדרי הורע הוי מפולש ואם ניקב הקליפה
העבה מצד זה לצד זה לכ"ע הוי מפולש ומ"מ מה שנראה לפעמים באתרוג שהיה בו נקב
בעודו במחובר אלא שנקרם עליו עור ובשר זה לא נקרא נקב וכשר ובשעת הדרק נוהגין
להכשיר חסרון כל שהוא אם אינו מפולש ואם הוא ספק אם יש בו חסרון כ"ש אוליגן

לקולא כיון דיש מכשירין אפי' בודאי וכן אם מסופק אם מגיע להדרי הורע כשר דסמכין על הפוסקים דדוקא מעבר לעבר פסול (א"ר) וטעם דניקב פסול י"א משום שאינו לקיחה חמה (טור) וי"א משום שאינו הדר (א).

(ג) נסדק מראשו לסופו אפי' אינו חסר כלום ואפי' לא נסדק אלא רוב עובי הקליפה העבה פסול דסופו לרקוב אבל כל שלא נסדקה רוב קליפתו לא מקרי נסדק ודוקא שנסדק מלמעלה ומלמטה דהיינו מסוף החוטם עד סופו אבל אם נשאר בו מלמעלה ומלמטה אפי' כל שהוא כשר שאז יחזור לבריאתו ודוקא שנשאר החוטם שלם אבל אם נסדק בחוטמו אפי' כ"ש פסול כדלקמן סי' י"ב ונ"ל דאפי' בחוטם דוקא שנסדק רוב קליפה החיצונה דבלא"ה לא מקרי נסדק וטעם פסול דנסדק הוא משום הדר (ב ג).

(ד) אתרוג שנרגש במשמוש היד שנימוח כל בשרו בפנים וקליפתו החיצונה וגם הדרי הורע קיימין יש מכשירין ויש פוסלין משום חסר.

(ה) האתרוג מבחוץ יש לו קליפה ירוקה דק מאוד ולפנים ממנו היא הקליפה העבה לבנה והוא בשר האתרוג ולפנים ממנו יש כמו עגול ובו מונחים גרעינין וזה נקרא הדרי הורע ואם נקלף אותה קליפה הירוקה שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמו שהוא ברייתו כשר אפילו נקלף כולו ובלבד שנשתייר בו כל שהוא (וכן סתם נש"ע) וי"א שצריך שישאר בו כסלע דהיינו שליש טפח (כדליתא נ"ד סי' ל'). ואם אין מראה הקילוף דומה לשאר האתרוג אם נקלף רובו פסול ודינו כחזוית לקמן סי' ח' וכ"ו שנקלף הכל ביחד אבל אם נקלף בכ' וג' מקומות אפי' במיעוט האתרוג אם אינו דומה לשאר האתרוג פסול דהוי כמנומר. ובשעת הרחק יש להכשיר אפי' בכ' וג' מקומות אע"פ שאינו דומה לשאר האתרוג ובלבד שתהיה מראה כשרה ואם הוא במקום אחד אפי' ברובו כשר (כי לאיתי נא"ר שכ' נראה נתמים דעים לראש"ד שהא' מסכים ג"כ ל"א ע' נב"י) אבל אם יש לו מראה פסול כגון לכן ושחור פסול ובחוטמו יחבאר דינו לקמן (ד).

(ו) ניטלה פטמתו והוא העץ שחקוע באתרוג למעלה בחוטמו ועליו הוא השושנתא אם ניטל עד האתרוג פסול דהוי כחסר ואם לא היה לו עץ זה מעולם וניכרים הם כי יש במקומו כמו גומא מתחלת ברייתו כשר ואם יש לו אותו העץ אלא שנחסר השושנתא יש מחמירין בזה וטוב להחמיר במקום שאפשר ליקח יותר מובחר מזה אבל אם הוא המובחר אין להחמיר בשביל השושנתא.

(ז) ניטל עוקצו הוא העץ שלמטה שבו חלוי באילן ונשאר מקומו גומא פסול משום חסר ואם ניטל רק מקצתו ונשאר הגומא מכוסה כשר.

(ח) עלתה עליו חזוית אם במקום א' אם הוא על רובו של אתרוג מכ' צדדין פסול ואם אינו רק על רוב של צד א' כשר (מ"א ס"ק י"ג) אבל אם הוא בכ' וג' מקומות דמחוי כמנומר יש פוסקים דאפי' אם אינו מתפשט אלא על מעוטו של אתרוג פסול ודעת רוב פוסקים דאף בזה דוקא אם מתפשט ברוב האתרוג ואע"פ"י שכשנצרך מקום החברבורות לא יהיה אלא מיעוט מ"מ כיון שנחפשט ברוב האתרוג מחוי כמנומר ופסול ולא דוקא ברוב האתרוג אלא אפי' אם הוא רק ברוב היקף האתרוג עד שנחפשט מכ' צדדים פסול (ס"ק י"ג) ואינו כשר אלא כשהוא במיעוטו ומצד א'. ופסול דחזוית הוא משום הדר. וחזוית הוא כמו אבעבועות וניכר במשמוש היד שהוא גבוה משאר האתרוג אבל אותן שרגילין להיות הרבה ומצוי ברוב אתרוגים או מה שנעשה עקום ואדום כשר דחשבינן למראה אתרוג אך כבר כתב היש"ש המורים מרובים והיודעים מעוטים וגם התה"ד הניח דין זה בצ"ע ולכן הירא לדבר ה' ישתדל לקנות אתרוג בלא חזוית ובהרת.

הלכות אתרוג כלל קנא קנב

(ט) פסול זה דחויית חוזר להכשירו אם כשיקליף אותו מקום חוזר למראה אתרוג ולא יהיה חסר כלום.

(י) חפות סרוח מנומר פסול שאינו הדר וכן כבוש ומבושל ואם נכבש בדבש כ' הט"ז דהוי כבוש והב"ח כ' דלא הוי כבוש ומיהו צריך בדיקה אם יש בו לחלוחית ואתרוג שהוא משנה שעברה ולא נכבש ודאי יבש הוא ואין לו לחלוחית.

(יא) אלו הן מראות הפסולות באתרוג שחור או לכן ודינו בחזוית (כס"ח) אבל ירוק הוי מראה אתרוג (כדמוכח בסעיף כ"ח דדוקא משום דעדיין לא נגמר פרוי פסול ירוק) וכן אדום כשר (כדמוכח נמ"ח ס"ק י"ט וכן הטור והש"ע לא כתבו רק שחור ולכן כן כ"ל).

(יב) מחוטמו ואילך דהיינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פוסל חזוית וכל שינוי מראה הפוסל וכן יבש ונסדק ונקלף ונשתנה ממראה האתרוג ואם חסר בכ"ש מחוטמו אם פסול כל ז' צ"ע וכ"ז דוקא כשנראה לעינים אבל לא כשיצטרך לחפש אח"ז (ה).

(יג) התיום דהיינו שגדל ב' דמוקים זה בזה כשר וסמ"ג וראב"ן ור"ו פוסלים.

(יד) העגול כ' המ"מ עגול מכל צד ככדור פסול וכן אם גדלו ברפוס ועשאו כמין בריה אחרת דאין שמו עליו אבל אם נעשה כברייתו אעפ"י שעשאו כעין דפין דפין כשר אע"ג שנראה בין הדפין כחסר כיון שתחלת ברייתו הוא כך ונקרם העור והבשר כשר.

(טו) הירוק שדומה לעשבי השרה פסול משום שלא נגמר פרוי ופסול כל ז' ואם התחיל כבר להוריק כשר דכשמשוהין אותו יחזור כולו למראה אתרוג.

(טז) שיעור אתרוג הקטן לא פחות מכביצה פחות מזה פסול כל ז' שלא נגמר פרוי ולא נקרא פרי ואפי' אם היה בו כשיעור ובימי החג נצטמק ועמד על פחות מכביצה מ"מ פסול משום שאינו הדר (ו) וגדול אפי' הרבה כשר וראוי לכל אדם להדר שיהיו לו כל ד' מינים מוכחרים ומהודרים וכבר בארנו בהלכות ברכות כלל ס"ח ס"ה ה' דהידור מצוה שליש ושם מבואר כיצד יעשה אם כבר קנה ורוצה להחליף או אם רוצה לקנות (תל"ז).

כלל קנב. דין שאר פסולים בד' מינין ודין שאול וגזול ואתרוג השותפים:

(א) מותר ליקח לולב ושאר המינים מגנות הכומרים ואפי' אילן הנטוע בפני ע"ז כיון שאין עובדין לאילן ומ"מ אם יש אחרים אעפ"י שאינן יפים כאלו יקח אחרים (תל"ט).

(ב) אתרוג ושאר המינים המורכבים פסולים שאין שמם עליהם.

(ג) אם גדלו בעציץ שאינו נקוב צ"ע (א).

(ד) כבר כתבנו מדכתיב לכם קבלו חז"ל דביום ראשון בעינן לכם ממש ולא שאול ולכן אסור ליטול לולבו של חבירו ביום א' שלא מדעתו (אע"ג דגבי ליילת כמי כתיב לך וקיימ"ל דשאלה פטור ואס"ה מותר ליטול טלית חבירו בלא דעתו ולכך עליו שאני התם דליילת אינו חובת גברא ואף דשאל פטור מ"מ מותר לכרך מידי דהוי כשיס' נמ"ע שהזמ"ג אבל לולב חובת גברא וא"כ איך ילא בו וכ"ש איך יכרך כיון שאינו יולא בזה דבלולב ל"א דשאל פטור אלא דשאל אין מטה כלל וזו טובת המ"ח נס"י י"ד ס"ק ד') ואם נטלו מדעתו אע"ג דאמר לו בלשון שאלה אם אינו יודע דאין יוצאין בשאול י"א דיוצא בו דמסתמא נחבין ליתן לו בענין זה לצאת בו ואם היה יודע שאינו יוצא בשאלה מסתמא היה נותן לו במתנה ע"מ להחזיר אבל בשאר ימים מותר ליטול לולב של חבירו אפי' שלא מדעתו ולכרך עליו דמסתמא ניתא ליה לאינש לקיים מצוה בממונו רק שיהיה בענין שאין לחוש שחבירו מקפיד ע"ז כגון להוציא מביתו או שיודע שחבירו מקפיד דאז אפי' בשאר ימים אסור דשואל שלא מדעת הוי גולן (תל"ט) (ב).

(ה) נתנו לו במתנה ע"מ להחזיר אם החזירו יצא ואם לא החזיר אפי' ע"י אונס שנאנס מידו וכיוצא בו לא יצא ואם החזירו לאחר זמן מצותו אם אמר סתם ע"מ שתחזיר יצא אבל אם אמר ע"מ שתחזירנה לי מסתמא דעתו שצריך אותו לצאת בו ולכן לא יצא ונ"ל דאפי' אמר לו זה הריני כאלו התקבלתי לא יצא דלא הוי כקיום התנאי וצ"ע (תרכ"ח) (ג).
 (ו) נתנו לו סתם מסתמא דעתו במתנה ע"מ להחזיר ומוחר לזה ליתן לחבירו וחבירו לחבירו ובלבד שהאחרון יהזור לבעליו ואפי' אם אמר ע"מ שתחזירנה לי מ"מ מסתמא כוונתו לאחר שיטלו כולם ומ"מ אם מפרש לו שלא יתן אסור ליתן לאחר שהרי מקפיד וזה שמוחזר ליד בעליו צריך לחזור וליתנו במתנה כדי שיהיה של בעלים שהרי נעשה כשלו (סז).
 (ז) אם אין האיש בביתו והאשה רוצה ליתן לאחר תלוי באומדן דעת הבעל אם מקפיד עליו וכן לקנות ממנה מותר דמסתמא ניהא לבעל וזכין לאדם וכו' אם לא שהוא אדם חשוב וזילא ליה מלתא (סז).

(ח) שותפים שקנו אתרוג לצאת בו מסתמא אדעתא דהכי קנאוהו דבשעת מצותו כ"א מקנה חלקו לחבירו ולכן המנהג שהקהל קונין אתרוג וכל הקהל יוצאין בו דאדעתא דהכי קנאוהו כשגובין דמי אתרוג אפי' לפי מנהגנו שכ"א נותן כמה שירצה נ"ל דזה שאינו נותן לא יצא אם יש ביכלתו ליתן (סז).

(ט) אעפ"י שכ"ז הוא דין גמור וח"ו לפקפק בו מ"מ כיון שאין הכל יודעין להקנות לכן מוטב לכתוב על שלו אם יש לו כל ד' מינים כשרים בלא פקפוק אעפ"י שאינם מהודרים כמו של חבירו ואם אין לו מוטב שיטול של חבירו הכשרים משיטול של הקהל כי י"א דבשל קהל לא יצא דשמא יש באחד מהם מי שאין בדעתו להקנות חלקו לחבירו גם יש בעיר כמה קטנים יחומים שיש להם חלק בו ואינם יודעים להקנות כדלקמן סי' י"א ואף דלא קי"ל הכי אלא דקי"ל דיוצאין בשל קהל מ"מ עדיף טפי ליטול של יחיד (וכדעת ר' שרירא גאון שכתב הטור בסו' תרכ"ח).

(י) נ"ל דמוחר ליקח מעות מחבירו בעבור טרחתו שישלח לו הלולב בכל יום לבית הכנסת אחרת דאינו נוטל אלא שכר טרחתו וה"ה שמוחר לומר לו אני מוכר לך אתרוג מיום א' דחוה"מ ואילך.

(יא) ביום א' לא יתן הלולב לקטן קודם שיצא בו ונ"ל דה"ה אם מוכה רבים כלולבו לא יתן לקטן עד שיברכו כלם מפני שהקטן קונה ואינו יכול להקנות לאחרים מה"ת ונמצא שאף שהחזירו לו אינו מוחזר ואם יאמר לקטן יהא שלך עד שתצא בו נמצא שלא יצא הקטן ומב"ש לדין דעושין ב' ימים ואם כן גם ביום ב' צריך שיהיה שלו ולכן לא יוציאנו מידו אלא יהיה תופס הלולב עם התינוק דאז לא זכה בו הקטן (ולריך עיון דאם כן איך ינכר הקטן וא"ת דאעפ"כ מותר לנכר א"כ ע"כ א"כ יתט לו במורת שאלה או שיאמר לו יהיה שלך עד שתלך בו).
 (יב) כבר בארנו דבגזול לא יצא לא מבעיא ביום א' ולפני יאוש דאינו שלו אלא אפי' לאחר יאוש ובחוה"מ דלא בעינן לכם אפי"ה אינו יוצא בגזול דהוי מצוה הבאה בעבירה אבל אם גזל לולב ועשה בו מעשה ששינה אותו מכמות שהיה ואם כן כבר קנה אותו בשינוי מ"מ אסור לכתוב עליו דכתיב בצע ברך נאף ה'. ומיהו י"א דלאחר יאוש אינו אסור אלא לגזול עצמו אבל לאחר מותר ומאוד צריך אדם לזהר בכל מצוה שלא יהיה בו שום חשש גזל כדכתיב שונא גזל בעולה ולכן צריך לזהר שלא יקצץ ישראל לצורך לולבו א' מד' מינים אפילו מקרקע של נכרי ואפילו כשנתן לו הנכרי רשות דשמא גזל הקרקע מישראל וקי"ל קרקע אינה נגזלת וא"כ לא מהני רשותו אלא יקצץ נכרי או ישראל אחר כדי שיהיה יאוש ושינוי רשות ביד אחר ויתן לזה (סי' תרכ"ט).

הלכות הוש'ר וש'ע וש'ה כלל קנג

(יג) דין טלטול לולב ואתרוג בשבת ודין להריח בו מבואר לעיל כלל ס"ו סי' י"א י"ב
י"ג י"ד. ודין הדור מצוה מבואר בהל' ברכות כלל ס"ח סי' ה'.

כלל קנג. דין הושענא רבא ושמיני עצרת ושמחת תורה:

(א) דין הקפות שנוהגין בה"ר מבואר לעיל כלל קמ"ח סי' י"ט.
(ב) יום ז' של חג קוראין אותו הושענא רבה לפי שמרכין בו לומר הושענות לפי
שבתג נדונין על המים והכל הולך אחר החיתום ולכן נוהגין להיות נעורים כל הלילה
ובשחרית מרכין קצת בזמירות של פסוקי דזמרה כמו ביו"ט אלא שאין אומרים נשמת
אלא תיקף אחר סיום שירת הים אומר ישתבח.
(ג) מנהג נביאים שכל אחד יטול ערבה כיום זה מלבד ערבה שבלולב וכיון שאינו
הקנת חכמים אלא מנהג לכן אין מברכין עליו ואין חילוק בין ערבה זו לערבה של לולב וכל
הפוסל בה פוסל נמי בערבה זו ולכן לא יקצצנה ירשאל אלא נכרי מלבד נשרו רוב עליו
דכשר בזה אפי' עלה א' בכר א' ומיהו אין זה הדור מצוה ולכן נוהגים לעשות הושענות
יפים ויש נוהגין ליקח ערבה ארוכה וגסה שהרי בבהמ"ק היו לוקחין ערבה גבוהה י"א (עיין
פ"ר). ומזה תראה כמה טועים המנתקים העלין מן הכדים וחוחכין אותו מלמטה שלא
היה ארוך דאדרבה יותר מצוה בארוכים ובעלין הרבה שהוא מצוה מן המובחר ונוי מצוה.
ואינה ניטלת אלא בפני עצמה שלא יאגד דבר אחר עמה ומ"מ המנהג לאגדה בעלין של
לולב לנוי אבל אינו מעכב דאדרבה י"א שיותר טוב שיהיו נפרדים גם אין שיעור כמה
ענפים יקח ומנהג הראוי ליקח ה' גבעולין ולא יחברם כלל עם הלולב אלא לאחר שהקיף
ההקפות עם הלולב אזי יקח הערבה זו ויש שאין אווחין אותה עד שמגיעים לתענה
אמונים שאז מתפללים על המים ואז מניחין הלולב מידם ולוקחין ערבה זו. ולפי שמצוה
בחכמה ונחלקו בה הפוסקים י"א דהיינו נענוע וי"א היינו לחבוט אותה ולכן עושים שניהם
דהיינו שמנענעים בה ואחר שגמר כל ההושענות חובטין אותה בקרקע ה' פעמים ודי בזה.
ומה שנוהגין שהחובטין עד שיפלו כל העלין הוא מנהג של חינוקות משום שמחה ולאחר
שחבט לא יורקנה על הקרקע דהוי על כל פנים תשמישי מצוה שאין לנהוג בה בזיון
אלא ישרפנה.

(ד) אם חל יום ז' באחד בשבת וקצצו נכרים ערבה בשבת אפי' צוה לו ישראל
מוחר מיהו אם יש פרהסיא בדבר אפי' לא אמר לו הישראל לקצצו בשבת רק אמר לו
ראה שתהא מזומנת למוצאי שבת יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת.

(ה) לדין שעושין יו"ט ב' ימים ואם כן שמיני עצרת הוא ספק שביעי לכן צריכין
לישב בסוכה וגם יישן בסוכה כל הלילה וכל היום ולא כמו שנוהגין לאכול רק חצי סעודה
אלא אין שום חילוק בין שמיני לו' ימים אלא דכו' הימים הוא מדאורייתא וכו' הוא
מדרבנן ואע"ג דכשאר מצות דרבנן מברכין ג"כ מ"מ כח' לא מברכין לישב בסוכה דהוי
חרתי דסחרי שאומר בקידוש וכתפלה אח יום שמיני עצרת וא"כ איך יברך לישב בסוכה.
ואין לאכול עד הלילה ומ"מ אפי' אוכל בסוכה לאחר שהתפלל ערבית אעפ"י שעדיין הוא
יום לא יברך לישב בסוכה והעולם מקילין ואינם אוכלין כל היום בסוכה רק מקצת סעודה
בשחרית ובליל שמיני אף מקצת מדקדקים במצות אינם ישנים כלל בסוכה אבל רבינו
הגאון החסיד מהו' אליהו החמיר מאד שצריך לישן לילה וגם לאכול כל היום בסוכה
כפשטא דלישנא דגמרא מיכל אכלי ואמרו עוד אלא מעתה הישן בשמיני ילקה פרש"י
ואנן מיתב יחבינן אלמא דצריך לישן ג"כ בסוכה. ופעם א' היה קור גדול כליל ח' ואמר

אעפ"י שבשאר הימים היה פוטר מן הסוכה מ"מ להראות הלכה לתלמידים צוה שילבישו עצמם בטוב וילינו בסוכה. ובקידוש הלילה מברכין שהחיינו דשמיני רגל בפני עצמו.

(ו) בשמיני סמוך לחשיכה אם א"א לו או שיהיה לו טרחה הרבה לפנות הכלים מן הסוכה כלילה מותר לפנות ביום להביאם לביתו ובלבד שלא יסדרם עד הלילה דאם יסדרם ביום הוי כמבין מיום טוב לחבירו ולכן אם השלחן הוא של פרקים לא יניח הטבלא על הרגלים דכשגומר איזה דבר הוא הכנה אבל ההבאה לביתו לא הוי הכנה (וכ"ל דכן מוכח ע"כ שהרי נסי' תי"ז סעיף ב' מצינו להדיא דמותר להוליך העירוב לטורח יום ב' והוא גמרא ערוכה צערונין ל"ח דדוקא אם אמר זה יהא עירוב הוי הכנה אבל ההולכה לא הוי הכנה וכן פירש רש"י להדיא בילה דף מ' ע"א צמסכה מי שזמן וכו' ב"ה לא יוליכו וכו' מנת בידם לביתם לסעודת הלילה עד כאן לשונו אע"כ דדוקא היכא שגומר איזה ענין מקרי הכנה וכן מוכח ממהרי"ל שהביא המ"א ססי' תרס"ו דמותר להביא השולחנות לבית רק להעריכם אסור. וכתב עוד בשמו דאסור לחפש הס"ת מי"ט לשנת אע"כ כמו שחלקתי ואפשר שזה כוונת המ"א שם שכ' וע' סי' תי"ז ס"ב. ולפי"ז מ"א המ"א שם וכ"כ הלבוש נסי' תפ"ח דאסור להביא יין מי"ט לחבירו ל"ע דמ"ט מהלכת עירוב. ול"ל דכוונתם בסמוך לחשיכה דמוכח מלתא דחינו לטורח היום. ולכן כ"ל דנשעת הדחק שלא ימלא כלילה בקל מותר להביא יין וכן מ"ט לחבירו דכ"ז לא מקרי הכנה רק שריך להביא צעד יום גדול ללא מוכח מלתא דאפשר דלריך עדיין לטורח היום וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה ומ"מ לטורח חול אין לנו ראיה להתיר די"ל דדוקא לטורח מטה מותר ולכן אין מליעין מטה משנת לחול) ויהיה זהיר במנורות או שאר דברים הקשורים שם בקשר של קיימא דאסור להתיר בי"ט וכבר כתבנו דאסור להנות מגוי סוכה אפי' בשמחת תורה שהרי בח' בהש"מ אסור שמא עדיין יום ואחקצי לכולא יומא ודוקא מיני מאכל וכיוצא בו אבל קרמים וסדינים ומנורות לכתחלה אין מקצה אותם שהרי מטלטלן אפי' מפני הגשמים.

(ז) יום אחרון של חג היינו ביום תשיעי שהוא לדין גם כן שמיני עצרת קוראין אותו שמחת תורה לפי שגומרין בו התורה. ובלילה מקדשים ואומרים את יום שמיני ומברכין שהחיינו ונוהגין במדינות אלו להוציא כל ספרי תורות שבהיכל ומקיפים את הבימה ואומרי' שירות והגר"א היה מקיף ז' פעמים ואמר הנוסח שנרפס בסידורים ואח"כ אתה הוא אלהינו והאדרת והאמונה כמו שנרפס במחזורים והיה מקיף ומרקד לפני הספר תורה בכל כחו ובמקצת מקומות אין קורין כלילה אלא גוללין הספר תורה על קריאה של מחר וכן נוהגין בק"ק פראג ובמדינות אלו קוראין גם כלילה ובשחרית מקיפין גם כן וקורין בספר תורה ראשונה וזאת הברכה ובשניה מתחילין בראשית וכו'. מפטיר ומרכיב בקרואים משום כבוד התורה ועוד כדי שיזרוו כולם בשמחת התורה ונוהגים שהעולים נודרים נדבות להחזיק בלומדי תורה ומכ"ש חתן תורה וחתן בראשית שמרכיב בנדבות ויש מקומות שח"ת וח"ב עושים סעודה למריעיהם לכבוד התורה ואין לחוש במה שאחד מן העולים חוזר ועולה וגם כשקוראין שנים בפעם אחת או כהן ולוי עם כל הכהנים והלויים הגם שהנכון שאחד מברך ויוציא את האחרים מ"מ יש מקומות שכלם מברכים. וא"ר מיישב המנהג ועוד משום דיהיבי דעתיהו ושמעו ומ"מ נכון הדבר שיכחרו י' אנשים ששומעים בקריאת התורה ויענו אמן כי נוהגין קלות גדול שאין עשרה ששומעין קריאת התורה ואע"ג שמצוה גדולה לשמוח אבל אסור להבעיר פולפער וראוי למחות ולגעור בעושיין כן אבל מותר לקבוע שפופרת מלאה פולפער בתוך הנר מעי"ט אע"פ שהנר כבה על ידו (מ"א סי' תקי"ד).